

OLAV

Torill Böker, s. 3
Petter Dass - et 350-årsjubileum

Michel Beckers, s. 7
Reisebrev fra Afrika

Gunnel Vallquist, s. 10
En bombe i prestekirken

Olav-Egil Aune, s. 12
Fuglene, sa Messiaen, - fuglene . . .

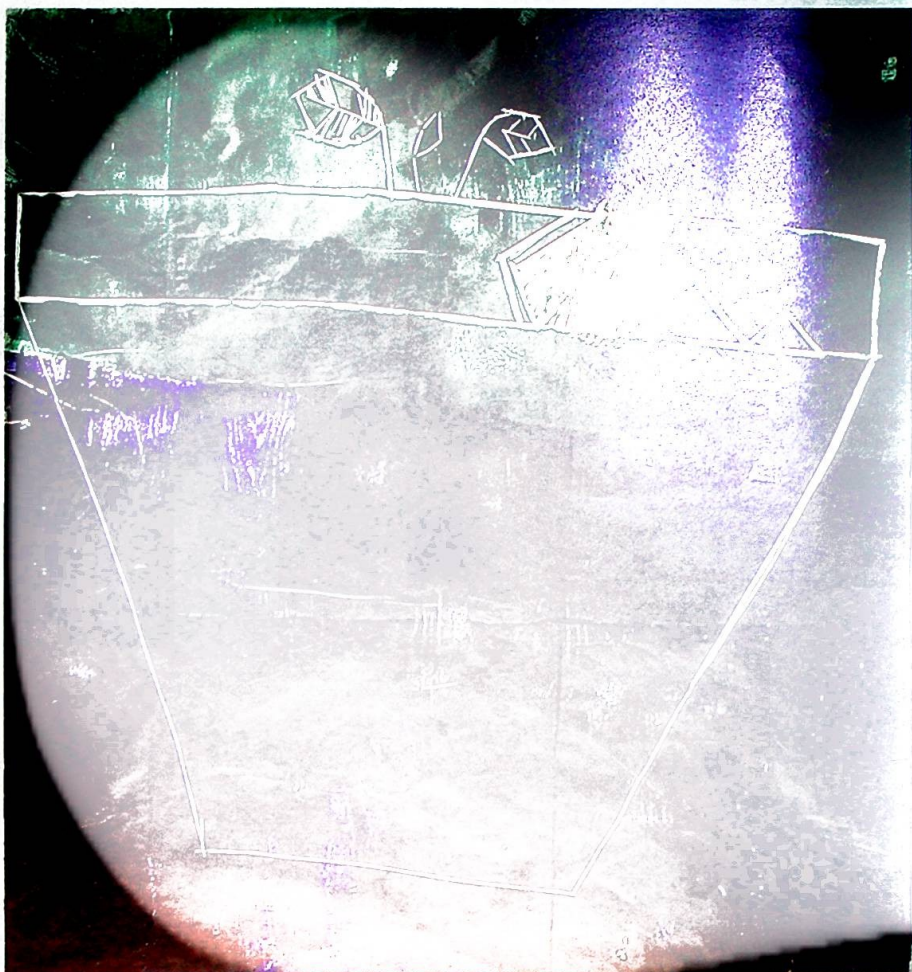
Kirken og Vichy-regimet, s. 14
Endelig et ærlig oppgjør!

Morten Person o.p., s. 16
Har nordlendinger bruk for teologi?

Baby Johannessen, s. 20
Forbønn - et bindeledd mellom trosfeller

ST. OLAV

Opp ned?

*"Salige er de som holder ut til det siste, for du, Allershelligste, skal gi dem hvile"
av Marianne Bratteli. Foto: O. Wæring.*

Kunsten snur ofte opp ned på tilværelsen. Vender på ting og tanker, tilvinning for perspektivet. Til fryd og forargelse, gjenkjennelse og rystelse. Men i forrige nummer av St. Olav var det kunsten selv som bokstavelig talt ble snudd og vendt på: Vårt ellers så utmerkede trykkeri satte Marianne Brattelis bilde opp ned da bildene ble lagt på til hennes artikkel om "To motiver".

Men - aldri så galt at det ikke er godt for noe! Eller litt mer bibelsk: Alt tjener til det gode for den som elsker Herren. Og det gjør et katolsk tidsskrift for religion og kultur pr. definisjon og etter evne. Trykkeriets uheldige vri gjør derfor at våre lesere nok en gang får oppleve Marianne Brattelis underfundige bilde - som denne gang (håper vi?) står i et riktig forhold til resten av verden.

Torill Böker:

Petter Dass - et 350-årsjubileum - litt om mannen og verket 3

Kan en luthersk teolog fra barokken og den geistlige ortodoksiens tid på 1600-1700-tallet ha noe felles med dagens norske katolikker? I utgangspunktet dreier det seg om en epoke der man tok streng avstand fra alt «papisteri» og var engstelig for å bli «katolsk i hodet», men likevel. . .

Vi feirer i 1997 350-årsjubileet for Petter Dass' fødsel, denne presten på Alstahaug som har en ganske spesiell posisjon både i norsk kirkehistorie, der han vel må sies å være den av datidens norske prester som huskes i dag, og i litteraturhistorien, presten som tross alle anstrengelser bare fikk trykt ett dikt i hele sin levetid «Den Nordske Dale - Viise», utgitt i København 1683. Likevel har han satt varige spor etter seg ved sine «Katechismussanger» og «Nordlands trompet» som begge ble trykt etter hans død i 1707. Hans «Bibelske viser» ble også raskt populære. I «Fiskervise» («Det hender vel ofte. . .») har vi et bevart eksempel på hans såkalte leilighetsdiktning, visen ble diktet til et bryllup. Dikt i denne sjangeren går som oftest tapt, på samme måte som hans hyrdedikt «Corydons landflyktighed» i dag bare kjennes av omtale. Men tittelen på diktet antyder at det er skrevet etter den tids dannede smak, hyrdediktning var alminnelig og ble i tiden fremover bare mer og mer populær i Vesteuropa.

Når det gjelder folkeminne, den vitenskapen som befatter seg med det vi ofte kaller folklore, har hans rolle ikke vært ubetydelig. Diktene hans ble båret videre på folkemunne og skapte grobunn for et utall av folketoner og

Torill Böker er cand.philol. med hovedoppgave innen tysk barokkdiktning og arbeider som lektor ved Lillestrøm videregående skole.

varianter, fra Helgeland til Halden. Og det var ikke få sagn og sagnlignende eventyr som ble knyttet til denne maktfulle personen. Mytene om ham begynte å bre seg allerede i løpet av hans levetid, noen med tilknytning til historier om Luther, andre med bakgrunn i makt over djevelen.

Språket Petter Dass brukte, er interessant og kan nok forklare noe av populariteten. Man fremhever gjerne hvordan han, i motsetning til datidens rådende smak, rettskrivning i vår forstand eksisterte ikke -, benytter norske ord og uttrykk, såkalte norvagismer. Men ved en nøyere gjennomgåelse ser man at det nok forekommer færre av dem enn man kanskje skulle tro etter et møte med «Nordlands trompet», og de fleste av disse ordene møter man bare én gang i hans diktning. Han bruker mange tyske lånord og følger datidens danske skrivemåte. Ord av åpenbart latinsk opphav finner man få av i det av hans diktning som er blitt stående, i muntlig tradisjon, først og fremst «Katechismussanger» og «Bibelske viser».

For å forstå hvordan disse sangene kunne overleve gjennom så lang tid, må vi se på to forhold. For det første var forbindelsen til andre land og områder en helt annen enn i dag, påvirkningen ble ikke så sterk utenfra. Det var lettere å holde fast på det gamle og overleverte, særlig når det var knyttet til en person som fikk så stor betydning allerede i sin samtid. Viktigere enda var folks holdning til den muntlige

tradisjon. Vi befinner oss på Petter Dass' tid i en periode da muntlig overlevering spilte en rolle vi knapt kan overvurdere i dag. Dette var før allmenn skoleopplæring i sin nødtørftigste form, først og fremst med henblikk på kristendommens fremme og oppblomstring i befolkningen, ble innført på 1700-tallet, så før midten av 1800-tallet kan vi nok ikke regne med at skrive- og leseferdigheten var synderlig utviklet over hele landet. Teologen, og ikke minst pedagogen Petter Dass, har dette for øye når han skriver sine salmer og viser til bruk i katekesen. Og kan det være tvil om at han visste hva han gjorde - salmen «Herre Gud, dit dyre Navn og Ære» er blant de mest brukte, også i katolsk sammenheng, den dag i dag! Denne salmen representerer egentlig et lite stykke folkelig eksegese av den andre bønningen i «Fader vår», nemlig «Hellighet vorde Ditt navn». Flere nye varianter av folkelmelodier til teksten har nok kommet med i årets nye «Tillegg til norsk salmebok».

På folkemunne står salmene og visene hans i en ubrutt tradisjon, naturlig nok mest knyttet til landsdelen han virket i og ofte hentet bildene fra, Nord-Norge. I akademiske kretser har interessen for dikterpresten vært varierende. Barokken har litterært sett vært nedvurdert fra norsk hold som en epoke da det norrøne språket forsvinner for godt, og fortrenkes av dansken. Fra kirkelig hold blir det åndelig klima i

Blasfemisk idrettsgrenl

«Å konkurrere på en fotballbane, kan være morsomt. Spesielt når vi spiller på lag. Å konkurrere i en menighet, er drepene. Å konkurrere i kristelighet, er den mest blasfemiske av alle idrettsgrener.» Det noterte Per Eriksen, teolog og redaktør i bladet *Budbringeren*, i Vårt Lands faste spalte «Til ettertanke» for en tid siden.

Erstatningsorganer fra laboratoriet

Å «dyrke» kun kroppsvev kan bli en like betydelig økonomisk faktor som mikroelektronikken, sa kirurgen Björn Stark nylig ved den første kongress i «European Tissue Society». Allerede i dag er man i stand til, ved hjelp av genetisk styring, å «formere» hud-, ben- og bruskev i laboratorier for innplanting hos mennesker. På verdensbasis søker forskerne febrilsk å fremstille kunstige ører, ledd og nerver syntetisk. I fremtiden bør også lever, nyrer, slimhud fra

munnen og muskelceller kunne fremstilles i retorten. Teknikken er meget dyr, og samarbeid mellom industri og forskning er uunngåelig, sa Stark.

Nylig meldte NTB at britiske forskere har klart å skape hodeløse rumpetroll ved en teknikk som kan føre til utvikling av hodeløse menneskekloner, som så kan brukes til dyrking av menneskelige organer som hjert-er, nyrer og lever. Foreløpig har ingen av de hodeløse rumpetrollene levet mer enn en uke.

4

ortodoksien knapt betraktet som noe givende den dag i dag. I Norge ble det Johan Sebastian Welhaven som i nasjonalromantikken kjølvann skulle trekke dikterpresten frem i lyset, i sitt essay «Digteren fra Alstahaug, Peder Dass (1858). Siden har Dass og hans verk blitt betraktet fra en litterær så vel som språklig synsvinkel av mange forskere. I de viseglade 1970-årene fikk interessen rundt hans verk en oppsving, i 1978 ble en kassett og LP med tittelen «En dobbel Deylighed» innspilt i Alstahaug kirke i regi av Kirkelig Kulturverksted. Erik Bye og Birgitte Grimstad fremførte dette utvalget, som delvis presenterer et utvalg av stoffet, ikke alle salmene og visene i sin helhet. Det er forståelig når en tar i betraktning at Petter Dass gjerne skrev både 20, 30, 40 eller flere strofer når han først var inspirert, noe som var typisk for dattidens diktere. På en annen side fører et slikt uvalg unektelig til at bildet kan bli noe fortegnet. I tittelsalmen «En dobbel Deylighed», eksegese av det 6. Bud, er det utdraget der presten henvender seg til den unge pike som er valgt til innspillingen, mens diktet stort sett henvender seg til voksne, særlig menn!

Når det gjelder Petter Dass som person er det hverken grunn til å geniforklare ham eller redusere bildet av hans storhet. Han er og blir spesielt fremstående i norsk barokkdiktning, det er ingen nordmann som kan måle seg med ham der, heller ikke «skjaldinnen» Dorothe Engelbrechtsdatter eller andre av de kvinnelige barokkpoetene som var der, og altfor ofte blir glemt. Men vi må i norsk litteratur fra denne epoken ikke se bort fra de danske salmediktningens betydning, Kingo var kjent og kjær. Likevel peker Petter Dass kanskje i noen grad mer frem mot opplysningstiden. Hans topografiske beskrivelse av folk og land i «Nordlands trompet» peker frem mot de særnorske samlinger av ord og uttrykk som en

Halling eller Marcus Schnabel skulle samle videre, en innsamling som Ivar Aasen senere skulle videreutvikle og sette i syntaktisk system.

Petter Dass fikk som norsk prest sin utdannelse delvis hjemme, delvis i København. Han studerte bare et par år ved universitetet før han fremstilte seg til eksamen, noe som var fullt mulig den gangen. Man bestemte selv i stor utstrekning ved hvilke universiteter man studerte, gjerne flere, og avgjorde når man anså seg ferdig med studiene. Studietiden var en hard periode for studenter som Peter Dass, de måtte sulte og lide nød fordi de ikke kunne regne med noen økonomisk hjelp. Men vi må vel ha grunn til å tro at han fikk mye undervisning om teologi allerede fra barndommen og ungdommen, siden han alltid tilhørte en husstand som ble ledet av en teolog, og gikk på latinskolen i Bergen. Da den teologiske kandidaten Petter Dass var ferdig med studiene i København, fulgte hans livsvei det mønster som var vanlig for unge, evangeliske teologer i Nord- og Mellomeuropa: Han livnærte seg som huslærer hos en veletablert embedsbror, hvis datter han kom til å gifte seg med.

De første årene han virket som prest, var svært magre år. I 18 år så sognepresten seg ikke i stand til å betale kapellanen Petter Dass noen lønn, så han ble dobbeltarbeidende med landbruk og fiske som nødvendig forutsetning for å overleve. Selv om man nok kan betegne ham som «en liten landsens prest» de første årene av hans yrkesaktive periode, er det ingen grunn til å undervurdere at han gjorde det rimelig godt, og med tiden ble en ganske så velstående mann, dette til tross for at han mistet en stor del av formuen i et forlis han beskriver i en vise, «Vise om Petters Jægteforlis». Fra det året han ble utnevnt til sogneprest på Alstahaug (1689), må man kunne regne ham blant de veletablerte, han tilhørte da tidens

overklasse i et samfunn som hadde større likhet med tidligere tiders feudalsamfunn enn lengre syd. I Norge var det på denne tiden lite av det man kunne anse for borgerskapet i de få byene som fantes av en viss størrelse. Så det er ingen grunn til å betrakte Petter Dass som en mann av småkårsfolket, noe det fra forskerhold har vært tendens til, men i begynnelsen av sin prestekarriere var han det man kan kalle en fattig intellektuell. Likevel får vi tro at han var både kalls- og standsbevisst. Han tok alltid sine embedsbrødre i forsvar, og han mottok dem til seminarlignende samlinger i sitt hjem.

Da Petter Dass døde i 1707 var han en kjent og aktet mann, en folkekjær lederpersonlighet. Visene og katekismesangene fortsatte et eget liv på folkemunne, noe med røtter i middelalderske mysteriespill, «Jesu 7 ord på korset», noe som barokt, topografisk epos, «Nordlands trompet» der dikteren lydlig gjensker det han skildrer annet som gjendiktning fra Bibelen, f.eks. «Jefas løfte», men det meste til bruk i katekesen, lik «Herre Gud, dit dyre Navn å ære». 350 år etter dikterens fødsel bør det være nok til å forsvare en solid plass for ham og hans diktning også i vår tid.

KILDEHENVISNINGER:

- Sverre Inge Apenes: *Rapport om Petter Dass - presten som diktet makt til folket*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1978.
- Vemund Skard: *NORSK SPRÅKHISTORIE: BIND II 1523-1814*, Universitetsforlaget, Oslo - Bergen Tromsø 1972.
- Kåre Folkedal, Wenche Fossen, Terje Johansen, Arild Thorbjørnsen, Kari Thorbjørnsen og Laila Aase: *ORD I TID 2*, Studiebok med litteraturhistorie, Det norske Samlaget, Oslo 1991.
- Tom Christophersen, Otto Hageberg: *Hovedlinjer*, Norsk Undervisningsforlag, Hakadal og Oslo 1990.
- Harald og Edvard Beyer: *Norsk Litteraturhistorie. Aschehoug. Oslo 1970*.
- Guds nordenvind*, artikkel i ukebladet Familien, nr. 13/97.

Mindreårige står for husholdningen
Folkemordet i Rwanda har ført til at
nærmere 900.000 mindreårige står med
hovedansvaret for sine respektive fami-
lier/husholdninger. Disse mindreårige tren-
ger i særlig grad støtte i form av næringsmi-
dler og byggematerialer, melder Unicef,
FNs støtteorganisasjon for bam.

CHRIST IN DER GEGENWART

Livskvalitet ved livets slutt

Nylig åpnet Lovisenberg Diakonale Sykehus
i Oslo «Hospice Lovisenberg» i en prektig
gammel villa på sykehusområdet. Det er
landets første døgnåpne hospice-tilbud,
skriver Vårt Land. Målet er å gi alvorlig
kreftsyke og døende pasienter god og lin-
drende behandling. «Vår oppgave er å ha
tid til å gi den enkelte pasient den omsorg
og lindrende behandling som er nødvendig,
samtidig som vi tar vare på pasienten både
fysisk, psykisk og åndelig,» sier avdelings-

leder Sølvi Jørgensen.

«Vi ønsker å formidle inspirasjon, re-
kreasjon, vekst og fellesskap videre til pasi-
enten og de pårørende,» sier Jørgensen.
«Dette arbeidet dreier seg kort og godt om
livskvalitet også ved livets slutt. (-) Vi er
veldig opptatt av kreativitet og glede, sam-
tidig som vi gir rom for sorg og tårer.» På
sikt skal Hospice Lovisenberg bygges opp
som et kompetansesenter og gi opplæring til
sykepleiere i primærhelsetjenesten.

Torill Böher: Nærværende jeg JESum har

5

«Nadverdsviser» kan med sine tre
strofer gi et kort møte med Petter Dass'
diktning. Visen, eller rettere salmen (-
kommunionsversene -?) gir et lite inn-
trykk av dikterprestens egenartede
barokkstil uten at leseren må følge med
på en lengre vandring gjennom mang-
foldige salmestrofer. Egentlig er den
muntlige fremføring den eneste riktige
for hans verk.

«Nadverdsviser» som vi møter den
her, er satt sammen av tre strofer.
Formen er typisk barokk med rim-
fletting i et ganske innfløkt mønster
(aaababcbddeffe), diktet er utarbeidet
med flid. Vi står ikke overfor et spon-
tant inspirert hastverksarbeide. Ord-
valget er naturlig i forhold til temaet:
«Nadverdsviser» er en salme om alterets
sakramente og den som mottar denne
gaven. Den vil gi en dypere forståelse
av hva denne gaven er, giverens forhold
til gaven og mottakerens stilling.

Åpningen av første strofe «Nær-
værende» gir med sine mange trykk-
tunge stavelser en sterk presisjon av
dette nærvær! Første person som nev-
nes er «jeg», dette gir en sentralisering
om den personlige opplevelsen. Ut-
hevelsen av «JESum» har to årsaker et
ytre barokt formkrav som viser til en
indre ærfrykt. Sakramentets fysiske
fremstilling blir betont, «I Brød og
Synlig Drue», elementer knyttet til
daglig liv. Dette gir en opplevelse med
sansene, og resultatet av denne sans-
ningen forsterker nærværet fra åpnin-
gen av diktet: «Min Jesus er mig
gandske nær». Vi får en sterk presisjon
av det virkelige nærværet og for-
bindelsen mellom Jesu legeme og dette
Jeg: «Min Haand skinbarlig derpaa
tar», der «Skinbarlig» presiserer dette
virkelighetsnære, «min Haand» - en
umiddelbar eid erfaring i øyeblikket, en
sansning ved egen berøring, noe som
blir forsterket ved en annen sanse-
opplevelse som nevnes i neste ånde-
drag, «Mit Øye kand det skue;». Denne

Nadverdsviser

*Nærværende jeg JESum har
I Brød og Synlig Drue
Min Haand skinbarlig derpaa tar,
Mit Øye kand det skue;
Min JESus er mig gandske nær,
Saa nær at jeg ham selver bær
Fornøiet i mit Hierte.
Vil ey Fornuften saadant troe,
Da lad det Asen kun beroe,
Hun gjør mig ingen Smerte.*

*Men om jeg ikke kand forstaa
Guds Vey og skiulte Maade,
Jeg tvivler dog der intet paa,
Men lader HERren raade.
En simpel Giæst har og et Rom
I HERrens Huus og Helligdom;
Min JESus der mig møder.
Om jeg ey lige veed hans Vey,
Hand dog mig arme Synder ey
Bort fra sit Bord udstøder.*

*Til alt Folk under Himmelen
Guds Korsets Kraft sig strækker,
Saa vidt som Veyen ligger hen,
Og Landene de rækker.
Her er en fri Tilgang til Gud,
Vor HERres JESu blodig' Hud
Har aabnet os de Dørre.
Tag du ved Troen ham i Favn,
Saa skal Pardon i Jesu Navn
Udraabes for dit Øre.*

nærheten fører straks til en forening:
«Saa nær at jeg ham selver bær' /
Fornøyet i mit Hierte.» Foreningen
fører til glede og tilfredshet. Denne
konkrete foreningen med Jesus selv i

sakramentet er der, uberoende av
fornuften og ens egen fatteevne, «Vil
ey Fornuften saadant troe». Inn-
vendinger med hensyn til egen fornuft,
mister i dette møtet all betydning.
Jegets opplevelse av fornuften og egne
fornuftige innvendinger står langt til-
bake for det egentlige mysterium, og
blir med skjelsord tilbakevist som ube-
tydelig i forhold til den hellige hand-
ling: «Da lad det Asen kun beroe, / Hun
(Fornuften, Sic!) gjør mig ingen
Smerte.»

Annen strofe tar opp igjen uover-
ensstemmelsen mellom fornuften som
på sin side fornemmer sakramentet i
den fysiske fremtoning som «Brød og
Synlig Drue», og troen som har makt til
å forkaste fornuftens altfor ensidige
perspektiv til fordel for det uforståelige
mysterium. «Men om jeg ikke kand
forstaa / Guds Vey og skiulte maade».
«Guds Vey og skiulte Maade» overgår
jegets forstand. Troen står sterkest for
dette jeg som mottar sakramentet: «Jeg
tvivler dog der intet paa». Ingenting
kan rokke ved denne troen, for ansvaret
og styrken ligger hos Gud, «lader
Herren raade.» Punktum er satt.

Men barokkens kontraster åpenbarer
i større grad jegets egen stilling i
forhold til Gud: «En simpel (her i
betydningen enkel) Giæst har og et
Rom / i Herrens Huus og Helligdom».
Visst eier Herren helligdommen og
huset, men jeget får også ha et
tilholdssted, et rom, «Min Jesus der
mig møder.» I denne helligdom som er
et særeie for Gud, men likevel
paradoksalt nok et felleseie for Gud og
jeget, finner møtet sted. Han har makt
til å motta det ufullkomne mennesket,
som ikke alltid vet å gjøre det rette,
«Om jeg ey lige veed hans Vey». Og
han er en kjærlig og inkluderende gud.
Selv om kontrasten er stor mellom ham
og jeget: «Han dog mig arme Synder»,
måltidsfellesskapets nærhet får man:
«ey/Bort fra sit Bord udstøder».

Biskoper kjøper fri barneslaver
Den katolske kirke i Sudan frikjøper barneslaver. Det rapporterer den internasjonale katolske misjonsorganisasjonen Missio. Kristne barn fra Sør-Sudan røves av folk fra Nord-Sudan og selges så som tjenestefolk til land i Midt-Østen og til oljelandene ved Gulfen. I visse tilfeller har det lyktes biskopene å frikjøpe bortrøvede barn og gjenføre dem med deres foreldre. Prisen varierer fra 300 til 400 dollar.

At biskoper frikjøper slaver, er en gammel skikk. Den hellige Cyprian av Kartago,

som led martyrdøden i år 258, var kjent for slik virksomhet.

FIDES

Sudan: kristne forfølges

De kristne i Sudan forfølges av det integritistiske islamske regimet og føler seg glemt. Da Sudans biskoper nylig var i audiens hos pave Johannes Paul II, forsikret han dem om kirkens forbønn. «Herren hører stemmene til de uskyldige, svake og forsvarsløse som ber om hjelp og krever rettferdighet, respekt for sin verdighet og frihet til å praktisere sin religion.» Paven understreket

også at uten religionsfrihet både i den offentlige og private sfære, blir det ingen dialog mellom kristne og muslimer i Sudan.

I mer enn 30 år har regjeringen nektet de kristne å bygge ordentlige kirker, og det foregår en systematisk ødeleggelse av kristne skoler og kirkerom. Men det største problemet er borgerkrigen og dens følger; størstedelen av de kristne lever som flykninger og trues av sult; Khartoum har over 1,5 millioner flykninger. Den katolske kirke er i vekst; i Nord-Sudan døpes rundt 7000 voksne årlig.

KNA

6

I tredje strofe opplever man en sterk stigning og utvidelse med hensyn til omfanget av Guds gave, utover jegets snevre grenser. «Til alt Folk under Himmelen» det finnes ingen som er unntatt fra denne nådegaves allestedsværende mulighet. «Saa vidt som Veyen ligger hen,/Og Landene de rækker». Intet sted på jorden er fritt for Guds nærvær. Korsets guddommelige makt åpenbarer seg i denne dynamiske, overnaturlige kraft: «Guds Korsets Kraft sig strækker,» over hele verden! Et «unam, sanctam, catholicam» klinger med i disse verselinjene, de gjelder hele kirken, hele kristenheten, alt og alle. Det blir vektlagt at denne gaven ikke koster noe med hensyn til egne prestasjoner, det finnes heller ingen hindringer: «Her er en fri tilgang til Gud». Det er Gud selv vi møter i dette sakramentet, et møte basert på Guds nåde. Bakgrunnen for dette møtet er

Jesu pine og død, her ganske konkret anskueliggjort for det indre øye. «Vor Herres Jesu blodig' Hud» åpnet oss disse verdensomspennende nådens dører: «Har aabnet os de Dørre.»

Kravet er det som Luther stadig betonte, troen. Betoningen av troen som gave blir ikke trukket frem direkte, mennesket må være aktiv på dette punktet, jeget får her en klar oppfordring: «Tag du ved Troen Ham i Favn».

Kravet åpner kanskje for predestinasjonsdogmet om de i utgangspunktet av Gud fordømte sjeler, fordømte fordi ikke kan tro. Men mennesket som har fått troen, det skal, presten forsikrer det her, oppleve tilgivelsen og frikjennelsen helt konkret, med basis i frelsesverket. «Saa skal Pardon i Jesu Navn / Udraabes for dit Øre.» Her finner vi på nytt et jeg som opplever troserfaringen som konkret sansning, men denne gangen på

et indre, lydlig plan: «Udraabes for dit Øre».

Den tredje og siste strofen i «Nadverdsvisen» vil nok for de fleste katolikker fortone seg mest evangelisk når det gjelder innholdet. Men i vår tid opplever vi en tilnærming her, hvor man også innenfor vår katolske kirke betoner frelsen som uforskyldt gave sterkere enn før, tanken har ellers alltid vært tilstede i teologien.

Det finnes som nevnt også mange andre salmer av Petter Dass, og det kunne være fristende å gi en tolkning av hans mest kjente salme, den storslåtte utlegningen av andre bønner i «Fader vår», der han nærmest griper tilbake til en jødisk ærfryktig holdning til Guds navn, slik en kan møte den i midrasj, «Herre GUD dit dyre Navn og ære», men denne gangen falt altså valget på hans mer ukjente «Nadverdsvisen».

Petter Dass tukter den Onde selv - tresnitt av Gustav Vigeland.

Gorbatsjov: Vi er alle kristne!
I slutten av september utkom Mikhail Gorbatsjovs memoarer på fransk, og i den anledning brakte det franske katolske ukebladet *Pèlerin Magazine* et eksklusivt intervju med mannen som innledet perestroikaen i Sovjet. Uten paven, ville kommunismen ikke falt sammen som den gjorde, sier Gorbatsjov. Som likevel ikke tror på ryktene om et «komplott mellom Reagan og Johannes Paul II» for å avsette kommunismen: «Men den politiske logikk bygget på to antagoniske blokker, og religionene var på én side!»

Om han fremdeles holder kontakt med paven vil intervjuer vite. «Ja» svarer Gorbatsjov. Og karakteriserer paven som «en stor humanist, kanskje den mann i dagens verden som står lengst til 'venstre'! Hvem taler som han om de fattige, de syke, de utstøtte, folk på den sørlige halvkule? Som forsvarer for mennesket kritiserer paven både kapitalismen og kommunismen. Jeg holder med ham: Forsøket på å gjøre folk lykkelige via kommunismen har strandet, men den liberale modell er heller ikke historiens endelige mål. Må vi, for å erstatte den

kommunistiske utopi, påtvinge oss de vestlige verdier? Vi må finne en syntese, på bakgrunn av vår faktiske erfaring: en del liberalisme, selvsagt, men uten å gi på båten de sosialistiske verdier og de humanistiske ideer...»

Om det for hans vedkommende betyr kristne ideer? undrer intervjuer. Og Gorbatsjov parerer: «Ville det være så ille? Vi er alle kristne, og den første sosialist het Jesus Kristus! Menneskene trenger moral, medlidenhet, fellesskap og det gjelder ganske særlig for russeme.»

Michel Beckers: Reisebrev fra Afrika

7

Fredag 21. februar kom jeg tilbake fra en tidagers tur til Sudan, med mange sterke inntrykk fra menneskene jeg møtte der. Jeg var som katolsk prest med i en delegasjon fra Norges Kristne Råd (NKR), bestående av to prester fra Den norske kirke - en prost og en kvinnelig studentprest -, en pastor fra Det norske misjonsforbund og en representant fra Kirkens Nødhjelp.

Litt historikk

Målet med reisen var et seminar sammen med The New Sudan Council of Christian Churches (NSCC). Initiativet til denne misjon ble tatt i 1994 av Norges ambassadør i Cairo som også er akkreditert regjeringen i Khartoum, Sudans hovedstad. Ved et besøk ambassadør Per Haugestad avla i Khartoum for tre år siden, fikk han se og høre om problemene i Afrikas største land (mer enn tre ganger større enn Norge).

Helt siden landet fikk sin uavhengighet fra britisk-egyptisk styre, 1. januar 1956, har det vært herjet av borgerkrig mellom det arabisk-afrikanske og muslimske Nord, og den sort-afrikanske, kristne og animistiske delen i sør. Etter sin reise i Sudan, var ambassadør Haugestad bekymret for menneskerettighetssituasjonen for den kristne del av befolkningen; i et land som hadde opplevd mange regjeringkupp og nå ble regjert av en fundamentalistisk-islamisk inspirert militærjunta. De kristne kirkers struktur var den eneste som fungerte i dette landet.

Det norske utenriksdepartement (UD) så derfor økt samarbeid mellom sudanske og norske kirkesamfunn som en hensiktsmessig plattform for å kunne styrke samfunnsstrukturen i Sudan, og også for å hjelpe kirkene til å stå samlet mot militærregimets grove krenkelser av menneskerettighetene.

Ønske om støtte

Kirkens Nødhjelp (KN) har arbeidet aktivt i landet siden 70-tallet. Etter oppfordring fra UD, besøkte biskop Per Lønning, ambassadør Per Haugestad og representanter fra NKR og KN i april 1995 både Khartoum, Juba og Nairobi og møtte kristne i landet.

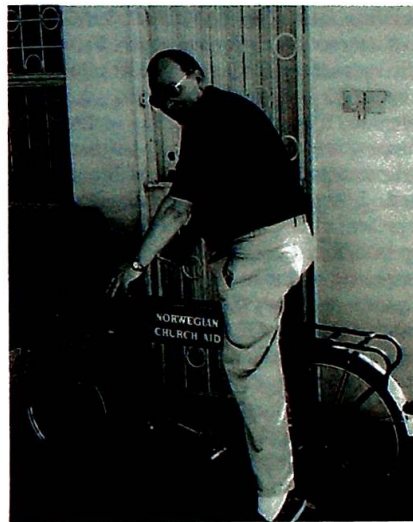
Sudanske kirkeledere foreslo da en utvidet kontakt mellom kristne kirkesamfunn i Sudan og Norge. Deres oppfatning var at den muslimske del av befolkningen fikk all mulig støtte - både ideologisk og økonomisk - fra den arabiske verden, mens de kristne ikke fikk den samme støtte fra det kristne vesten.

Etter dette har det gått slag i slag. I februar 1996 var 15 kirkeledere fra Sudan innbudt til Norge, der det ble avholdt et seminar på Granavollen.

På programmet stod hva som kunne gjøres for å støtte de sudanske kirkesamfunn i deres arbeid for fred, rettferdighet og forsoning. Norsk katolsk representant på dette seminaret var P. Rolf Bowitz.

I februar i år var det planlagt å la 15 norske kirkeledere reise til Khartoum og til den for tiden geriljadominerte sørlige delen av Sudan. På grunn av en viss forverring av krigssituasjonen i januar, da opprørslederne kom over grensen fra Eritrea og angrep viktige knutepunkter vest for Khartoum, ble det ikke gitt visum for innreise til Khartoum. Derfor ble det på kort varsel besluttet at de fem som skulle reise til Sør-Sudan via Nairobi, skulle gjennomføre den delen av besøket.

For NKR var det viktig at katolikkene var med, da den katolske kirke i Sudan er et av de største og langt på vei det best organiserte kirkesamfunn i landet. Dette var bakgrunnen for at undertegnede ble bedt av biskop Gerhard Schwenzer om å delta i den norske delegasjonen. Den 10. februar reiste vi fem fra Oslo via Amsterdam til Nairobi, hvor vi ankom dagen etter kl 12.30 lokal tid. Vi ble mottatt av folk fra KN og innlosjert på Metodistenes gjesteheim i byen.

Michel Beckers, sogneprest i Bergen, foran Kirkens Nødhjelps kontorer i Nairobi.

Nairobi ligger like nedenfor ekvator, men på en høyde av 1600 meter over havet, og temperaturen er deilig når en kommer fra snø og slappesvær. Den røde afrikanske jord, den liggende månen, blomstene og lukten svarte til det jeg hadde hørt og lest om dette kontinentet.

Resten av dagen gikk med til å akklimatisere oss. Onsdag og torsdag ble det tid til litt sightseeing innimellom møtene med KN og NSCC (Det nye Sudans kristne råd). Vi fikk også en orientering om den politiske og kirkelige situasjonen i Afrika i møte med The All Africa Conference of Churches (AACC), som har hovedsete i Nairobi. Vi besøkte den norske skolen, og askeonsdag deltok noen av oss i kveldsgudstjeneste i den katolske studentmenighet ved Universitetet i Nairobi.

Piloten ledet an

Tidlig om morgenen fredag 14. februar var det avreise til Lokichokio i den nordvestlige del av Kenya, ikke langt fra grensene med Sudan og Uganda. Både passasjerer og bagasje ble nøye veiet, før vi kunne stige ombord i et tisetters fly fra MAF (Mission Aviation Fellowship). Vårt lille selskap var i mellomtiden blitt utvidet med den

Pengene: alle tings målestokk!

«Jeg kjøper, altså er jeg.» - I et samfunn som vårt blir alle kapitalister, selv de som ikke er rike, sier Thomas Chr. Wyller, professor i statsvitenskap. «Før var penger et byttemiddel, i dag er de blitt alle tings målestokk.» Wyller er stadig - og levende - opptatt av «hva mennesket egentlig er. Vi kan ikke leve av brød alene, og her ligger den grunnleggende svikten i sosialdemo-

kratiet. Vi - jeg har selv vært sosialdemokrat - trodde at hvis vi bare dekket folks materielle behov, ville resten komme av seg selv. Det gjorde det ikke.

Selv er jeg ikke religiøs og kommer aldri til å bli det, men jeg har begynt å tvile på human-etikkens gjennomslagskraft. Vi avskaffet Gud, men fikk ikke noe bedre! Man kan spørre om en human-etisk moral har samfunnsmessig bærekraft nok til å danne basis for et samfunns moral. Følelsene blir underernært.»

Professor Wyller fylte nylig 75 år og bedyrer at han «skulle gjerne leve 50 år til for å forsøke å skrive».

DAGSAVISEN ARBEIDERBLADET

Kristentro og moralisering

«Troen, eller fromhetslivet, er noe annet og mer enn etikken, en annen dimensjon,» sier etikkprofessor Svein Aage Christoffersen. «Troen kan ikke moraliseres, tvert imot, en moralisering av troen vil ødelegge den. Og nettopp moraliseringen av det kristne livet

8

anglikanske biskop av Meridi i Sør-Sudan, to kateketer og en forstander fra Frikirken, alle sudanese. Før avgang ledet piloten an i bønn. Vi krysset ekvator igjen, og landet etter to timers flyging i en ørken der temperaturen viste 39° tørr (!) varme.

Locichokio er opprinnelig et lite grensested. I dag er alle bistandsorganisasjoner representert der, inklusive FN. Herifra blir det sendt mat og annen hjelp inn i krigsområdene i Sudan og flyktningeleirene i Uganda og Zaire. Det er bare FN-fly som har anledning til å fly i disse områdene. Selv skulle vi bli fraktet videre av FN dagen etter, så snart det ble lyst. Om ettermiddagen - «sometimes after one o'clock» - skulle vi etter planen med bil inn i Sør-Sudan for å besøke den katolske biskop Paride Taban.

Han har flyttet sitt bispesete fra Torit til Narus, en time kjøring fra Loci. Biskop Paride er medlem av styret i NSCC og er meget respektert i Sudan og i tillegg vel kjent i Norge. Men etter en del timers venting på papirer og visum som myndighetene i The New Sudan (sør) måtte skaffe oss, fikk vi beskjed om at turen til Narus måtte avlyses, fordi vi ikke ville rekke å komme tilbake før det ble mørkt.

Neste morgen ved frokosten kl. 04.30 var det fortsatt over 30°, og det blåste sand. Kl. 06.15 lettet vårt FN-fly, en liten Cessna, og denne gangen var det piloten som fikk oss til å be... Vi fløy nordover forbi Juba og så vest over den hvite Nilen som strømmer fra Uganda inn i Sør-Sudan, til Yambio som ligger like ved grensen til Zaire og seks mil fra Den sentral-afrikanske republikk.

Ved målet

Her landet vi etter nesten tre timers flyging på en flystripe midt i bushen, kl.08.00 lokal tid. Mottagelsen var fantastisk, et helt kor ønsket oss velkommen med sang og dans, og vi fikk hver vår blomsterkrans rundt halsen. Deretter ble vi transportert til den anglikanske kirke, hvor den offisielle mottagelsen fant sted. Både den lokale anglikanske biskop og den katolske generalvikar ønsket oss hjertelig velkommen. De opplevde det som en stor ære at vi hadde kommet hele veien fra Norge for å besøke dem, og var meget takknemlige for at seminaret var lagt hit til den krigsherjede byen.

Barnekoret i den anglikanske menigheten i Yambio.

I følge opplysninger som vi fikk bekreftet på stedet, er Yambio en by på mellom 200.000 og 300.000 innbyggere, men folk bodde til dels langt fra sentrum i hytter i bushen. Selve sentrum bestod av ødelagte bygninger, ruiner etter en bankbygning, politihuset, skole, hospital osv. Ingenting fungerte da vi var der; det var ingen elektrisitet, ingen gass, intet kloakksystem, ingen telefon etc.

Imidlertid hadde både den anglikanske og den katolske biskopen mulighet til radio-kontakt. Posten gikk via en postboks i Nairobi. En gang i uken kom et FN-fly fra Loci og bragte da med post. Kirkene i byen eide tre-fire biler, som var blitt gitt av ulike bistandsorganisasjoner. Det fantes også en del sykler som folk hadde byttet til seg fra bistandsorganisasjonene mot matvarer og frukt, som så ble «kjøpt inn» til flyktningeleirer andre steder. Penger - dvs sudanske pund - var uten verdi, her var byttehandel eneste gangbare «mynt».

Fruktbart land

Distriktet var meget fruktbart. Naturen var

frodig, med fantastiske, blomstrende trær; mango og kokos, ananas, søte appelsiner og sitroner. Ris og poteter fantes også, og kaffe-planter. Det var en del brønner og pumper, men drikkevann måtte kokes på bål, og all mat ble tilberedt på bålet. Ris og poteter med hønsecurry stod på menyen minst to ganger daglig. I tillegg ble vi servert tørket elefant- og bøffelkjøtt og tørket fisk, men de oppdaget snart at våre mager best tålte ananas og bananer... Staben som sørget for oss var lett gjenkjennelig, den besto av ca. 25 eldre ungdommer (kormedlemmer), som alle hadde en nøye definert oppgave: Alt fra «Cool drinks»-dame til «vice-chairman for accomodation» samt en hel hierarkisk oppbygget «cuttering»(catering)-stab. Biskopens sekretær - iført T-skjorte med «Guns & Roses» - var overkoordinator.

Takk til the Archbishop!

Vi ble innlosjert på to rom i noe som før i tiden muligens hadde vært et skolebygg. Håndklær fantes ikke i byen, men vi fikk hvert vårt laken og etter hvert også et

har ført til at mange har veket unna - de vil ikke kalle seg 'personlig kristne. Med rette. Det er et særnorsk uttrykk som er kommet til fordi framhelslivet er blitt moralisert.»

DAGBLADET

Kallets tyngdepunkt - gudsforholdet eller produktivitet

«Vårt kall er ikke et kall til aktivitet for Gud,» sier Magnus Malm, forfatter og veileder i Svenska Kyrkan, ifølge bladet

«Steg» (tidligere «Hilsen fra diakonhjemmet»). «Når Jesus sier 'følg meg!', er det ikke primært en invitasjon til en jobb eller produktivitet, men til en relasjon.»

Ifølge Malm «skjer det ofte at prester, diakoner og andre bygger sin egen skjebne, sitt eget embete inn i kallet, det store Kallet. . . Det blir umulig å føre en avspent samtale om eksempelvis presterollen når vedkommende er totalt identifisert med den.

Det merkes raskt hvor et menneske har sitt tyngdepunkt - i gudsforholdet, eller i

jobb og kompetanse. Det siste skaper enorme konflikter.»

Mor Teresa og gudinnen Gurda

Noen uker etter Mor Teresas død ble avbildninger av henne brukt ved en stor hindufest i Vest-Bengal, melder Catholic Herald. Leirestatuer av Mor Teresa var plassert ved siden av gudinnen Durga under en tre dagers festival. «Vi ønsket å hylle Mor Teresa som er ensbetydende med Calcutta,» sa arrangøren av festivalen.

9

myggnett som vi stolte på også ville beskytte oss mot rottene... I tillegg ble vi bevoktet av tungt bevæpnede opprørsoldater. Fasilitetene var kanskje ikke helt etter vestlig standard, selv om vi kunne velge mellom en bømte lunken eller kokende vann til kveldsvasken i et avlukke som the chairman for accomodation hentet oss til, én etter én. Til vår store lettelse hadde the Archbishop of Canterbury himself ved sitt besøk i 1993 etterlatt et toalettsete av tre, som befant seg på en slags utedo på biskopens eiendom. Biskopens sjåfør stod til vår disposisjon for å bli transportert til the Archbishop's cabinet. Ved hjemkomst ga noen av staben i flirende - anledning til håndvask, som var mer egnet til liturgisk bruk.

Første dag gikk med til å akklimatisere oss og hilse på de mange som kom for å ønske oss velkommen. Noen ord engelsk snakket de fleste, men arabisk er det offisielle språk i Sudan, det lokale språk i Sørvest-Sudan er azande. Søndags morgen hørte jeg allerede kl. 5. de første trommene i det fjerne. Den anglikanske kirke vekket folk med tromming i tårnet kl.6.00. Kl. 7.00 skulle den første gudstjeneste begynne, men da var kirken ennå fullstendig tom. Først etter hvert dukket det opp folk, til morgensangen med Holy Communion. Vi var to fra Norge som deltok i høymessen i den katolske kirke og tre som var med i den anglikanske kirke - begge steder med start kl.10.

Det katolske kirkebygg var nokså forfallent, så messen ble holdt i friluft; til dels i skyggen av noen enorme trær. Det var afrikansk musikk, og barna danset og var aktivt med i liturgien som strakte seg over to timer. Ingen syntes å ha noen hast.

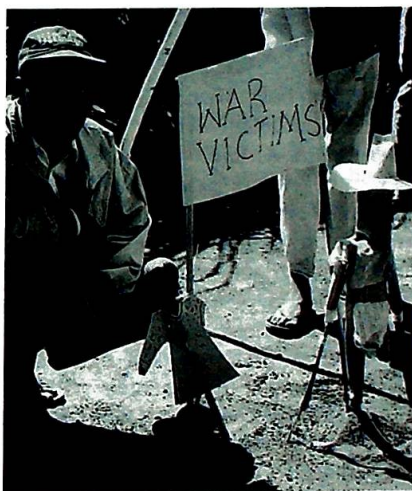
Lesningene var både på engelsk, arabisk og azande; med preken bare på de siste to språk. Etter kommunien fikk vi anledning til å bringe en hilsen, og vi ble bedt om å fortelle om formålet med vårt besøk i Yambio. Anglikanerne hadde holdt på i over tre timer før de kom over til lunsj i den katolske bispegården. Ettermiddagen og kvelden var det underholdning: konsert, dans og pantomimeteater.

Ett i Kristus

Mandag morgen startet seminaret. I tillegg

til oss fem fra Norges Kristne Råd, deltok fem fra NSCC: To anglikanske biskoper, en katolsk prest, en kirkeleder fra The African Independent Church i Sudan og en kateket knyttet til the Mennonite Church. Dessuten var det en titalls observatører, bl.a. fra pinsebevegelsen og adventistene. Programmet for seminaret var basert på St. Pauls brev til Galaterne, med følgende fem emner:

1. Gal. 5:1,6. Frihet i Kristus, og troen virksom i kjærlighet. Hva innebærer dette

Utenfor seminarlokalene i Yambio: en markering mot borgerkrigen og all lidelsen.

for oss kristne som lever i Sudan og Norge?

2. Gal. 2:11ff, 3:10-14. Troen på Kristus binder oss kristne sammen. Hva skiller oss? Når kan vi stå sammen, og hva skjer dersom vi gjør det? Hvordan kan vi vise felles ansvar til tross for våre forskjeller?

3. Gal. 5:16-26: Åndelig liv og et fornyet folk i Guds- og det kristne fellesskaps tjeneste. Hvordan kan vi befordre en åndelig fornyelse blant kristne? Hva er det som forsterker et fornyet liv i våre kirker, og hva kan hindre det? Hva består den åndelige og sosiale nød av idag i våre kirker? Hvordan kan vi knytte sterkere bånd med Gud og med hverandre? Hvordan kan vi få til en synlig fornyelse?

4. Gal. 3:28. "Så er det ikke mer spørsmål om mann eller kvinne; for dere er alle ett i Kristus". - Hvordan har dette "å være ett i Kristus" gyldighet med hensyn til kjønnsdiskriminering? Hvordan er kvinnene involvert i kirkenes beslutningsprosesser? Hvordan ser våre kirker på disse spørsmål, og hvordan kan kirkene gjøre bedre nytte av kvinnene i framtiden?

5. Gal. 6: 1-10. Utदानne den neste generasjon av fremtidige ledere. Hvordan kan vi bidra til en åndelig dannelse, lederskap og enhet blant den neste generasjonen? Hvordan kan vi svekke og muligens unngå atskillelse, stammefeide og fanatisk konfesjonsskille? Hvordan tilpasse denne bibelske modellen i et pluralistisk samfunn dominert av enten Islam eller kristendom?

Hvert av temaene hadde både norsk og sudansk innleder. Det ble ofte erfaringsberetninger, og diskusjonen dreiet seg som oftest om meget konkrete situasjoner.

Engler på jord..

Tirsdags ettermiddag ble det tid til et besøk hos Comboni-søstrene i nabobyen mot vest - Nzara. Fire nonner - to italienske, en fra Mexico og en fra Eritrea - hjulpet av noen sudanske kvinner, drev et sykehus med en spesialklinikk for spedalske og for tuberkulosepasienter. De nevnte at de hadde plass til 250 pasienter, det var i hvert fall mye hjerterom. Dessuten drev de en barne-skole med ca. 800 barn - en friluftsskole i skyggen under store mangotrær, óg et senter for "Women Development", en slags skole for voksne kvinner i et område hvor 97 % var analfabeter og bøkene gjorde nytte som sigarett-papir.... De utstrålte en hjertelighet og hengivenhet, et pågangsmot og en utholdenhet som fikk mine protestantiske kolleger til å tro på helgener. Nærmere hellighet enn disse nonner var det ikke mulig for mennesker å komme, mente de.

Etter en rundtur i byen hvor vi ble vist bl.a. ruinene etter en stor tekstilfabrikk, var vi overbevist om at den norske ambassadøren hadde rett da han mente at kirken danner den eneste struktur som fungerer i dette landet. Det nytter å styrke den, det er viktig for både dem og oss selv å bli oss bevisst at vi sammen former Kristi éne Legeme!

Nye retningslinjer for katekese

Vatikanet har utarbeidet nye retningslinjer for katekese, til erstatning for de gamle fra 1971. Retningslinjene, som skal gjelde for hele verden, er på hele 280 sider og ble presentert på en pressekonferanse i Vatikanet i september. Ved presentasjonen var kun den italienske teksten klar, med den vil snart foreligge også på engelsk, tysk, fransk, spansk og latin. KNA

Moralteologi: Mer «stridskultur»?

Det trengs mer mot til «stridskultur blant teologer». Det mener den tyske moralteologen Klaus Demmer, som er tilknyttet det pavelige universitet Gregoriana i Roma. I et demokrati dreier det seg ikke om å stemme over sannheten, men å sikre hver enkelt fri tilgang til sannheten, fremholdt Demmer ved en internasjonal kongress nylig for tyskspråklige moralteologer og sosialetikere.

Kirken må se demokratiet som en utfordring, mener Demmer, ifølge ukeavisen Rheinischer Merkur (RM). Han viser også til at dagens teologiske etiker står overfor en særdeles skeptisk offentlighet og må tåle spørsmålet om hvorvidt han eller hun makter å formidle sitt syn inn i den offentlige diskusjon på plausibel vis.

10 Gunnel Vallquist: En bombe i prestekirken

“En bombe midt i den katolske kirkes tradisjon,” kaller Gunnel Vallquist den ferske boken *Worauf es ankommt* av Herbert Haag, emeritert professor i eksegese ved universitetet i Tübingen. Haags hovedanliggende er “å peke på en løsning på den akutte prestemangel i kirken”; underveis kjører han imidlertid “raskt over en hel rekke tabuer”, noterer vår anmelder. “Tolker jeg ham riktig, inviterer han til dialog om livsviktige ting i kirken.”

I enhver katolsk katekisme kan man lese at presteavgiften er et sakrament innstiftet av Kristus, at det sakramentale preste-embedet, formidlet gjennom apostolisk suksesjon, gir fullmakt til å frembære messeofferet og til å tilgi synder i Guds navn, samt at presteavgiften preger sjelen med et “uutslettelig merke” (*character indelibilis*). At presteavgiften var forbeholdt menn, har man helt frem til vår egen tid tatt for gitt, men utviklingen innen de protestantiske kirker og nye tendenser innen den katolske kirke har i de senere år foranlediget Roma til gjentatte ganger å hevde kirkens ubrutte tradisjon. I 1995 besluttet Johannes Paul II å sette punktum for debatten, som tross alt hadde fortsatt. Han forsikret at ettersom Kristus selv ikke hadde innsatt noen kvinner blant apostlene, har kirken hverken rett eller mulighet til å vigle kvinner til prester. Dermed påbød han at diskusjonen måtte opphøre innen den katolske kirke. *Roma locuta, causa finita* - Roma har talt, saken er avgjort.

Men slik ble det slett ikke. Diskusjonen har fortsatt og er snarere forsterket, på grasrotnivå, men også, om enn mer lavmælt, innen teologien og fremfor alt bibelforskningen. Nå har en allmennt aktet og innflytelsesrik katolsk eksegese, Herbert Haag, emeritert professor i Tübingen, Tyskland,

skrevet en bok, *Worauf es ankommt*, med undertittelen: *Wollte Jesus eine Zwei-Stände-Kirche?* (Herder 1997, 123 s.), som ikke bare stiller spørsmålsteget ved, men klart tar avstand fra de teser jeg nevnte innledningsvis. Han går systematisk gjennom de tekster i Det nye testamente som man pleier legge til grunn for innstiftelsen av presteembedet og messeofferet, og han trekker uten tvil den konklusjon at noen slik grunn faktisk ikke finnes. Deretter skisserer han utviklingen gjennom de første århundrene og frem til 400-tallet, da et presteskap - adskilt fra det allmenne kirkefolket - var blitt etablert.

Haag sammenfatter sine resultater klart og tydelig:

Den katolske kirkes struktur med to skilte stender - presteskap og legfolk - strider mot Jesu lære og handlemåte og har vært til stor skade for kirken.

Jesus avviste det jødiske presteembedet og dets blodige offer. Han forkynte Jerusalem-templets undergang og lot forstå at det ikke skulle erstattes av noe annet. Derfor overløt prestene ham til å korsfestes.

Jesus antydte aldri med et ord at han ville ha noe nytt presteskap og en ny offerkult blant sine disipler. Selv var han ikke prest, og ingen av de tolv heller, ikke engang Paulus. Ikke noe sted i Det nye testamente er det tale om

noe nytt presteskap, tvert imot.

Jesus ville ikke ha noen klasser eller stender blant sine disipler: “Dere er alle brødre.” I motsetning til denne norm begynte det likevel på 200-tallet å vokse frem et “hierarki”, en “hellig øvrighet”, som skilte de troende ad i to stender: presteskap og legfolk. Hierarkiet gjorde på sin side krav på ledelsen i menighetene og fremfor alt av liturgien. Det utvidet sin makt stadig mer.

I og med kirkens utbredelse i verden, måtte det opprettes embeder. Oldkirkens historie viser at de kunne ha svært ulik form. Men alle embeder, selv biskopens, er innstiftet av kirken, ikke av Jesus. Derfor har kirken også frihet til å beholde, forandre eller avskaffe dem, alt etter behov.

Fra 400-tallet av ble det en regel at eukaristien - messen - skulle feires under ledelse av en sakramentalt vigslt prest. Men før den tid var det vanlige menighetsmedlemmer, ofte verten eller vertinnen i det hus der nattverden ble feiret, som ledet gudstjenesten. Oldkirkens praksis viser altså at et sakramentalt vigslt presteskap ikke var nødvendig; det finnes heller ingen bibelsk eller dogmatisk grunn for noe slikt. Intet sted i Det nye testamente fremgår det at apostlene utøvte en av Jesus gitt “fullmakt”.

Kirken er i krise, lider under prestemangelen. Overallt i verden har legfolk, menn eller kvinner, måtte ta hånd om ledelsen av menigheten. Men menighetslederens fremste plikt, å feire nattverden med sin menighet, kan de ikke utføre grunnet manglende vigsel.

Kirken må bestemme seg for å gi seg selv en ny forfatning i overensstemmelse med det som gjaldt i urkirken. Den utviklingen til en prestekirke som senere har skjedd, “motsier evangeliets grunnutsagn på vesentlige punkter og er derfor illegitim, uutholdelig og skadelig”. Alle tegn tyder

Vatikanet:

tommelen ned for moralteolog Kongregasjonen for katolsk utdannelsesvesen har «nok en gang blokkert veien til en undervisningsstilling for en kritisk og kompetent moralteolog», skriver tidsskriftet «Christ in der Gegenwart». Denne gangen gjelder det Hans-Günther Gruber som ikke får tiltre et professorat i moralteologi ved universitetet i Würzburg, til tross for at både fakultetet og den lokale

biskop, Paul-Werner Scheele, anbefaler ham for stillingen. Men Roma vil ikke gi Gruber sitt «nihil obstat», det vil si at «intet er til hinder» for hans utnevnelse til en lærestol i katolsk teologi. Vatikanet later til å ha visse innsigelser mot Grubers doktoravhandling om «Det kristne ekteskap i dagens moderne samfunn», en avhandling som har høstet stor ros på mange hold. Gruber har bl.a. arbeidet som ekteskapsrådgiver.

Vatikanets nei til Glubers ansettelse er «et beklagelig signal på den negative innstilling hos vatikanske sensurinstanser overfor den argumentative moralteologi som utfoldes ved tyske universiteter», sier Hans Kremer, leder for «Tyskspråklige teologers arbeidsfelleskap». Romas votum går også imot «de tyske biskopers positive innstilling», påpeker Kremer.

11

på at tiden er inne for at kirken besinner seg på sitt sanne vesen.

Det er ikke vanskelig å se at Haag med sin i format tynne bok har kastet en bombe midt inn den katolske kirkes tradisjon. Hans hovedærend er å peke på en løsning på den akutte prestemangel i kirken. Underveis kjører han raskt over en hel rekke tabuer og gir Roma materiale for like mange *anathema sit*. Man får dog håpe at det ikke inntreffer, men at man i stedet får i gang en engasjert debatt mellom eksegetisk og teologisk sakkyndige. Det er viktig for alle parter at ingen spørsmål bringes til taushet med maktspråk; slike forsøk pleier enten å bli ignorert, med prestisjetap for autoriteten, eller føre til splittelse og skisma. Først når argumentene får fremføres fritt av alle parter, gjør kunnskapen fremskritt, og kirken styrkes i sin tro.

Men Haags bok byr virkelig på en ganske svimlende reise. Selv for den katolske leser som stimuleres av fremstillingen, og føler sympati for forfatterens ønske om å løse kirken fra bindinger den under århundredes gang har lenket seg selv med, kan en del av hans teser føles vel eventyrlige. La så være at det ikke er bra med noen «to-stands-kirke», men hvordan skal den erstattes uten at den unike kompetanse som ennå finnes innen det katolske presteskaper når det gjelder lærdom, klokskap og menneskekunnskap, går tapt? «Feiringen av eukaristien lå i den tidlige kirke helt og holdent i menighetens hånd», sier Haag og mener at det bør den gjøre i dag også. Men hva mener han med «menighetens hånd»?

Selv om kirken er fri til å ta avgjørelser om alle sine embeder, gjenstår spørsmålet om hvordan disse avgjørelsene skal tas, og hvordan ansvaret skal fordeles. Med den nåværende kirkeordning ville det i første omgang bety at paven, i motsetning til det Johannes Paul II har hevdet, er fri til å

forføre over embedet i kirken, og altså har fullmakt til å vigle kvinner til prester. Men Haag vil bort fra preste-kirken. Nok en gang: med hva vil han erstatte den? Slike spørsmål kan faktisk ikke forbigås, og avgjort ikke besvares i

en hånd vending. Det mener sikkert ikke Herbert Haag heller. Om jeg tolker ham rett, har han villet få i gang en ivrig samtale om ting som er livsviktige for kirken. Måtte han bli bønnhørt.

“Mahatma and Mother”

“Mahatma and Mother - moralsk foreldrepar for India. Slik lød en overskrift i det New Dehli-baserte indiske katolske ukemagasinet *Indian Currents* i et nummer langt på vei viet Mor Teresas virke - og hennes død og den store offisielle sørgehøytid hennes gravferd ble i dette landet der kristne er en liten minoritet. Både Mahatma Ghandi og Mor Teresa “brukte de moralske våpen som den sosiale anarkisten Jesus Kristus smidde for dem for snart 2000 år siden - kjærlighetens og ikke voldens våpen, og fremfor alt: den uselviske tjeneste,” skriver John Daval i sin artikkel.

“Det var Guds vilje som førte Mother til India som ung kvinne,” og, som Mahatma Ghandi hadde gjort før henne, “la Teresa av seg Europa som et gammelt skinn. Mens Ghandi la fra seg sin sakfører-habitt og sine europeiske klær og endte med å kle seg som den fattigste bonde eller betler i dette eldgamle landet, valgte Teresa kvinnens alternativ til ‘lagoti’. Hennes enkle ‘dhoti’, med striper farget blå av indiske plantefarger, gjorde henne til ‘en av oss’ for de fattigste kvinner i landet (-) Og, som Ghandi hadde gjort før henne, forkynte hun at respekt for livet ikke kjenner grenser eller barrierer, den kan ikke inndeles i kategorier. Respekterer man ikke men-

neskelig liv fra unnfangelsen av og helt frem til døden, er der ingen respekt.

Teresa ble etterhvert indisk statsborger, “et tegn på hennes totale identifikasjon med det nye hjemland hun hadde valgt,” skriver Daval. “I begynnelsen skjønte visst ikke India riktig hvordan man skulle reagere overfor denne lille, men så sterke nonnen som talte bengalsk, kledte seg som en indisk kvinne og som etterhvert ble en legende i slummen. Hennes trobekjennelse, som hun må ha gjentatt tusenvis av ganger, var å tjene: å leve og gi til det gjorde vondt. Dette var hennes form for gudshengivelse, og den sammenfaller med Ghandis egen, han som er nasjonens far. Hvis du ser Kristi bilde i hvert morløst barn, i hvert døende menneske og hver menneskekropp der utøy og mark allerede kryper og kravler, da er det å tjene dem virkelig guds-tjeneste.

Det er nær på et halvt århundre mellom Mahatmas og Mothers død. Da M.K. Ghandi døde, var han ikke lenger en hindu-politiker, men var blitt en levende profet for menneskeåndens frihet; da Teresa døde, var hun nærmest en levende helgen som på en måte hadde transcendent sine kristne røtter og var blitt en helgen for alle, uansett tro,” avslutter Duval.

Om musikk og sjel

Den tyske komponisten Hans Werner Henze slår til lyd for at det å komponere må bli en like viktig del av skoleutdannelsen som å lese og regne. «Fremfor alt må det å komponere ikke ses på som et mysterium, men som kulturelt felleseie,» skriver Henze i *Stuttgarter Zeitung*.

Lærerne må ikke la seg skremme av sjelens dunklere gjemmer «hvor engstelsene, men også klangene og fantasien holder til». Og musikkundervisningen skal beskjefte seg med det viktigste som finnes, «med den menneskelige sjel», skriver Henze. Og minner om noen ord av Paul Valery: «Musikken begynner der ordene slutter.»

Nærmere enheten enn noensinne
Ifølge den tyske teologiprofessor Horst Georg Pöhlmann har de kristne «aldri vært så nær enheten som nå». Lutheraneren Pöhlmann karakteriserer den foreliggende felleserklæringen fra lutheranere og katolikker om rettferdigjørelsen som «en økumenisk verdenssensasjon». Han mener at den romersk-katolske og de evangelisk-lutherske kirker nå er enige «om sannheten». Forskjellige oppfatninger om «sannhetens formidling og formidlingsinstanser» finnes

12 Olav Egil Aune: Fuglene, sa Messiaen - fuglene...

“Fuglene,” sa den franske komponisten Olivier Messiaen (1908 - 1992) - “fuglene er klodens største musikere.”

Sa han, og skrev ned alle deres sanger...

Mens andre lot seg inspirere av folke-musikk, av fjell og andre fanfarer, av kriger og heftige hendelser, dro den katolsk-troende Olivier Messiaen verden rundt for nitid å skrive ned fuglenes sang. Han hørte dem utenfor stuevinduet i Paris, han dro gjennom jungelkratt for å finne dem og til fjells. De som kjente ham mente han brukte halve livet til å utforske fuglespråket - slik det forandret seg fra morgnen til kveld, mellom glede og sorg, gjennom trygghet og redsel. Fuglene synger alltid etter den sinnstemning de er i, oppdaget Messiaen. Og registrerte hver minste forskyvning, skrev det ned og brukte det han lærte i egne komposisjoner. «Proporsjonene er de samme, alt er transponert nøyaktig fra hva jeg hørte - bare tilpasset menneskelige former,» sa han - og utviklet sine banebrytende teorier om musikkens frie puls som måtte følge hjerteslagene, om lyd som farger og toner som gikk opp i lys. Fuglene lovsynger Gud, alltid og uten stans - det skulle også være vår oppgave, sa Messiaen.

Lett å fange

Mest direkte og likevel såre subtilt la han fuglesangen inn i sitt to og en halv times lange mesterverk «Catalogue d'oiseaux» (Fuglekatalogen). Selv om dette er musikk som fikk enorm betydning for så forskjellige og til tider eksklusive størrelser som Boulez, Xenakis og Stockhausens utvikling, er Messiaens klangverden lett å fange. Den er så organisk, så rett fra ryggmargen og ut - som en slags glemte hukommelse som stiger til overflaten,

brer seg i kroppen, i sinnet og vekker gjenkjennelse. Han setter seg under treet sammen med oss, naivt nesten trekker han essensen ut av atmosfæren under himmelhvelvet der og da. Men med en subtilitet som gjør at pianister aldri blir ferdige med å utforske det vanvittige materialet som utfordrer over alle grenser - følelsesmessig som teknisk. Men den som lytter hører ikke det, ikke når det er spilt av en pianist som skjønner poenget. Nemlig at Messiaens musikk aldri er tenkt som mitraljøseføde for glatte handelsreisende i pianistisk virtuoseri. For å spille Messiaen må man være virtuos til fingerspissene, men det må bare ikke høres. Da dør musikken.

Olivier Messiaen (1908 - 1992)

Ekstase - på ordentlig

For å si det på en annen måte, det er pianisten Håkon Austbø's musikk. Da det engelske musikktidsskriftet *Classic CD* gjennomgikk innspillingene av et annet Messiaen-verk for et års tid siden - «Vingt regards sur l'enfant Jésus» (Tyve blikk på Jesusbarnet) - var dommen klar. Austbø's fargesterke, mystiske, teknisk fullkomne, menneskelig nære og likevel sublimt opphøyde tolkning (Naxos) toppet suverent listen. Ikke minst for sin lojalitet mot ikke bare Messiaens noter, men hans idealer og tankeverden. Nå gjør han det igjen, Håkon Austbø - suverent i samme hengivelse, i samme flukt, i samme vanvittig nyanserte landskap. Denne gangen «Catalogue d'oiseaux», en ekstatiske tolkning av verket i ordets virkelige betydning. For her - og hos Messiaen - tar ekstasen like mye form i de sarteste pianissimo som i utbruddene. Ekstase, altså, i den mystiske betydningen av ordet. Slik Messiaen var en av vårt århundres betydeligste kristne mystikere.

Lyttende og lydhørt

Naxos har skutt gullfuglen i dette prosjektet som går ut på å spille inn Messiaens pianomusikk komplett med Håkon Austbø. For mer lyttende tolkninger finnes ikke, mer lydhørhet for de hyppige skiftningenes egenvekt og symbolske egenkraft. Mann av huse! - de som vil inn i Messiaens verden. Og dit kommer man altså best gjennom en tre-CD-innspilling, som tilsammen koster det samme som én vanlig..

Catalogue d'oiseaux
(«Fuglekatalogen»)
Petites esquisses d'oiseaux
Håkon Austbø (piano)
Naxos 8.553532-34/
Musikkdistribusjon

imidertid fremdeles, og som eksempel nevner han de ulike syn på pavens ufeilbarlighet. Ifølge luthersk syn skjer syndenes forlatelse ene og alene av nåde gjennom troen og ikke på grunn av noen slags fortjeneste fra menneskets side. Denne erkjennelsen, som definerer menneskets verd og verdi uavhengig av vellykkelighet eller svikt, sykdom eller sunnhet, kan føre til en annen livsstil enn den som preger dagens samfunn, der det eneste som teller, er ytelse og profitt, mener Pöhlmann. RM

Luthersk-reformert fellesskap
USAs største lutherske kirke og tre ledende reformerte kirker har besluttet å opprette preken- og alterfellesskap. Til sammen teller Den evangelisk-lutherske kirke i Amerika, Den presbyterianske kirke, Kristi Forenede kirke og Den reformerte kirke rundt ti millioner medlemmer. På flere hold arbeides det for å flere kirkelige fellesskap til å slutte seg til den såkalte Leuenburg-avtalen. Via dette dokumentet, som så

dagens lys i 1973, har etterhvert rundt åtti reformerte og lutherske kirker fremfor alt i Europa, men også noen i Sør-Amerika, opprettet kirkefellesskap med hverandre.

Nylig oppfordret den tyske biskop Klaus Wollenweber Det Lutherske Verdensforbund og Det Reformerte Verdensforbund til å søke nærmere sammen. I en tid med globalt samarbeid er det påkrevet at kirkene kan samarbeide, sier Wollweber.

CHRIST IN DER GEGENWART

Kina: Katolske søstre med i spennende prosjekt

13

“Et mindre fristende sted enn Meihekou kunne de vanskelig valgt seg, men nettopp her - i Kinas nordøstlige provins Jilin, tidligere Mandsjuria - bygger benediktinerinner fra Tutzing i Tyskland sin klinikk. Men så har de heller ikke funnet frem til stedet på egen hånd: De er kommet dit fordi folk høyt på strå i den kinesiske administrasjonen, bl.a. direktøren for provinsen Jilins Religiønsbyrå, har bedt dem om å opprette en sykestasjon med røntgenavdeling og laboratorium, fysioterapi og akuttavdeling nettopp her.”

Det forteller Dietmar Bader i det tyske uketidskriftet *Christ in der Gegenwart*. Råbygget er ferdig, og planene videre fremover omfatter en sengeavdeling for stasjonær behandling og et sentrum for videreutdanning av helsepersonell, et hus for søstrene samt kapell - det eneste katolske kapellet i byen.

Hvordan kan det ha seg at det kommunistiske Kina, som holder strengt øye med all religiøs virksomhet i landet og avviser religiøse grupperinger med tilknytning utenfor landets grenser, åpenlyst og offisielt innbyr katolske ordenssøstre til å slå seg ned der? Bakgrunnen er, skriver Bader, at representanter for provinsregjeringen i Jilin under en Tysklandsreise besøkte sykehuset i Tutzing, hvor de ble informert om det utstrakte samarbeidet mellom kirkelige og statlige instanser innen tysk helsevesen. Modellen vakte interesse, for Kinas helsevesen sliter. Og Jilin-provinsen er intet unntak: kun 2000 senger på provinsens 2.5 millioner innbygger. Og Meihekou og omegn, med rundt 650.000 innbyggere, kan kun vise til et lite hospital med 200 senger, et kommunalt sykehus med 350 senger, og tre små sykehus for tradisjonell kinesisk medisin med til sammen 150 senger.

Ai-min kalles benediktinerinnenenes prosjekt, det betyr “kjærlighet til folket”. Den nye klinikken er et samarbeidsprosjekt mellom misjonsbenediktinerinnene i Tutzing, forvaltningen i Meihekou og det statlige helsevesen i regionen. “Litt av et eksperiment, med det mål for øye å gjøre kinesisk personell kjent med moderne medisinske metoder, for senere å la disse hjemlige krefter stå for den videre driften, samt gjøre det lettere for medisinerere fra vest å få innblikk i kinesiske metoder,” skriver Bader. Man planlegger et blandet legeteam for å kombinere østlig og vestlig medisin.

Kineserne ønsket seg “et internasjonalt søsterfellesskap”, og ordenen svarte med å sende åtte søstre: fire er fra Korea, en fra Filippinene, to tyske søstre og en amerikansk, som fungerer som priorinne, samt én ordensbror, bygningsingeniør av fag. Alle søstrene har medisinsk utdanning og lang sykehuserfaring: Her er medisinsk-teknisk assistent, røntgenassistent, operasjonssøster, fysioterapeut etc.

Det oppsiktsvekkende ved dette prosjektet er selvsagt at en internasjonal katolsk orden får offisiell forespørsel fra Kina om å yte en innsats innen landets helsevesen, skriver Bader. “Myndighetene vet selvsagt at søstrene

lever sin tro, og at deres dører er åpne for lokalbefolkningen - om noen skulle ønske å delta i deres åndelige liv.”

Ai-min-modellen er et prosjekt med betydelige investeringer, både økonomisk og på personalsiden. Med det rådende politiske klima i landet, krever det mot til å ta slike sjanser, både fra “hjemmefrontens” og fra ordensfolkenes side. “Foreløpig later prosjektet til å gå godt,” skriver Bader. Og noterer at ordensfolk som yter en overbevisende innsats til beste for befolkningen, ikke vil være uten virkning når det gjelder å mykne opp det anstrengte forholdet mellom den katolske kirke og Kinas politikere.

“Gjennom kirkens lange historie har det gang på gang vist seg at ordenssøstre i umiddelbar tjeneste for sine medmennesker er en virkningsfull måte å leve evangeliet på og gjøre dets budskap kjent for ikke-kristne,” noterer Dietmar Bader. Som avslutter med et ikke akkurat dagligdags eksempel: “På slutten av vår reise fortalte en rundt 50-årig kineser oss sin historie. Da han var fjorten år, ble hans mor alvorlig syk, men kom seg igjen etter behandling og pleie hos katolske søstre. Søstrenes holdning og væremåte vakte sønnens interesse: Hva var motivene bak det liv de førte, ville den unge buddhisten vite. Slik ble han kjent med deres kristne tro. Han lot seg døpe, studerte senere teologi og er i dag hjelpebiskop - og en av de ivrigste pådriverne i dialogen mellom kristne og buddhister i Kina.”

Om Auschwitz og ettertanke

Den store tragedien i Auschwitz har fått menneskene til å tenke over hvordan man i filosofisk, etisk og teologisk henseende kan gå nye veier. Det fremholdt den australske kardinalen Edward Cassidy, president for Rådet til fremme av kristen enhet, under et internasjonalt symposium i september ved det pavelige universitetet Gregoriana. Det er «sørgelig å måtte innrømme,» sa Cas-

sidy, «at en stor del av de fremskritt som er skjedd i forholdet mellom katolikker og jøder, er skjedd etter Auschwitz og skyldes Auschwitz.»

Det er Auschwitz som har fått folk til å innse at det onde som er skjedd, skyldes fornektelsen av hvert menneskes, hvert eneste Guds barns verdighet, fremholdt kardinalen.

KNA

Venter på en «erklæring om shoah» fra katolsk hold

Fra jødisk hold stilles det store forhåpninger til den siste finpussing som i disse dager foregår i Roma, på en encyklika om holocaust eller shoah. Encyklikaen inngår i den katolske «samvittighetsransakelse» pave Johannes Paul II har bedt om før 2000-årsmarkeringen av Kristi fødsel, og den går i dybden med den kristne anti-semittisme, et av de mørkere kapitler i kirkehistorien.

Ved et symposium nylig sa den jødiske

14 Kirken og Vichy-regimet: Endelig et ærlig oppgjør!

Dokumentet “Déclaration de repentance” - en erklæring om anger - som Frankrikes katolske biskoper la frem den 30. september, handler om det franske hierarkiets holdning til jødeforfølgelsene under nazi-okkupasjonen og Vichy-regimet. Det er et sterkt dokument.

Erklæringen, som ble lest opp av biskop Olivier de Berranger av St. Denis på stedet der den tidligere interneringsleiren for jøder lå i Nancy, inneholder ingen om og men, ingen unnskyldninger for kompromisser og unnlater fra den katolske kirkes side overfor Vichy-regjeringens villige *collaboration* med nazi-okkupantene i jakten på Frankrikes jøder. Erklæringen er undertegnet av biskop Berranger sammen med biskop Louis-Marie Billié, formann i bispekonferansen, og kardinal Jean-Marie Lustiger, erkebiskop av Paris. Lustiger, som selv er av jødisk familie, mistet sin mor i konsentrasjonsleir og konverterte som ung til katolisismen.

Den direkte bakgrunn for denne - man tør vel si noe forsinkede? - syndserkjennelse er, sier biskopene, pave Johannes Paul IIs oppfordring om katolsk samvittighetsransakelse som del av forberedelsen til år 2000. For den katolske kirke i Frankrike er det “et samvittighetsspørsmål” å ta et oppgjør med “den egne historie” under den annen verdenskrig: “Det er på tide at kirken går sin egen historie i denne perioden kritisk etter i sømmene, uten å nøle med å erkjenne de synder dens sønner har begått og be om tilgivelse hos Gud og mennesker,” heter det i erklæringen. Som fastslår at “flertallet” av det franske hierarki var “for lojale og føyelige” overfor myndighetene; man holdt seg til den tradisjonelle understøttelse av “den etablerte makt” og “forholdt seg taus” overfor de nye

lover som ikke bare “fratok jødene deres sivile rettigheter”, men også gjorde dem til “mindreverdige vesener” og fritt vilt.

Denne tausheten, som til dels også var diktert av frykt for represalier, var “en feil”, heter det i erklæringen. Som også tar opp dypereliggende kirkelig skyld og kaller kirkens eldgamle anti-semittisme en “forakts lære”, som ga “et innskrenket og nedverdiggende” bilde av jødene. “Hvorfor lyttet man ikke til de stemmer innen egne rekker” som advarte mot denne nedarvede forakt? spør de franske biskoper. Og nevner bl.a. François Mauriacs mange artikler og initiativer, allerede før krigen, for å få kristne til å forandre sitt syn på jødene, og “Mgr. Salièges oppfordring til det 20. århundres katolikker om snarere å la seg opplyse av pave Pius XIIs lære enn av pave Innocens IIIIs edikter”. Det vises også til teologer og eksegeter i Lyon som under krigen “på profetisk vis satte kristendommens jødiske røtter i relieff” ved å understreke “at Bibelens to testamenter er uadskillelige, at jomfru Maria, Kristus, apostlene var jøder, og at kristendommen er knyttet til jødedommen som grenen til treet det er en del av”. Med rette spør biskopene: “Hvorfor ble slike ord så lite hørt?” Hva det læremessige angår, hadde det Hellige Officium, dagens Troskongregasjon, i 1928 fordømt anti-semittismen, og pave Pius XI i 1938 med ettertrykk uttalt at “åndelig sett er vi alle semitter”. Men man trakk ikke

de praktiske konsekvenser av denne lære, så ikke den utfordring til samvittigheten som lå i den, påpeker dagens Déclaration de repentance.

I sannhetens navn får man ikke glemme, og det nevnes også i erklæringen, at mange katolikker, lege som lærde, gjorde en stor og farefull innsats for å hjelpe enkeltmennesker - jødiske menn, kvinner og barn. Mange liv ble reddet ved slik heriosk medmenneskelighet. Men det er ikke det det dreier seg om her, understreker biskopene: Jødeforfølgelsenes omfang og den uhørte kriminalitet de innebar burde gjort dem til “et helt sentralt menneskelig og åndelig anliggende”, i stedet “forble de noe sekundært”, og “altfor mange av kirkens hyrder krenket, ved sin taushet, både kirken selv og dens oppdrag,” skriver de franske biskoper. “I dag erkjenner vi at denne taushet var en feil. Vi erkjenner også at kirken i Frankrike mislyktes i å forme folks samvittighet, og at den derfor sammen med kristenfolket bærer skyld for at man ikke fra begynnelsen av, da det både var mulig og påkrevet, benyttet anledningen til å protestere.” At det senere kom til “adskillige heltemodige handlinger” forandrer ikke noe på denne grunnleggende skyld, mener biskopene.

Det har tatt tid - mange vil si svært lang tid - før denne offisielle synderkjennelse ble formulert. Det er liten trøst for kirken at også det offisielle Frankrike inntil ganske nylig har vist liten og ingen vilje til et ærlig oppgjør med fortiden: at okkupasjonen ikke bare innebar heroisk *resistance*. Først for to år siden ble den statlige taushet brutt temmelig effektivt da Jaques Chirac erkjente den franske stats medansvar for Vichy-regjeringens *collaboration*. På den annen side: biskopenes anger-erklæring nå er, indirekte, et klart signal om absolutt distanse til de rasistiske toner som lyder

historikeren Emst Ludwig Ehrlich at den katolske kirke har gjort sin plikt overfor jødene, uten på ett punkt: «Vi savner en tekst om shoah.» Under symposiet ble det minnet om at katolsk teologisk «nytenkning» overfor jødene begynte under pave Pius XII, på bakgrunn av Auschwitz og holocaust; nytenkningen har bl.a. ført til at uttrykk som «de troløse jødene» er blitt strøket fra langfredagsliturgien, og at den katolske kirke ikke driver noen form for misjon blant jøder.

KATH-PRESS

Ingen lettvinnt vei

«Jeg ble tidlig anbefalt å bruke 1. korintierbrev, kap. 13 som skriftespeil og erstatte kjærligheten med 'jeg er'. Da får man straks en målestokk å forholde seg til,» sier dominikanerinnen Anne Bente Hadland. Som understreker at skriftemålet ikke er noen lettvinnt utvei: «Hovmotet, uviljen ved å erkjenne vår synd, sitter dypt i oss alle. Det gode med å sette ord på ting, er at da opphører vi å manipulere med tanker. Vi er eksperter på å finne gode unnskyldninger

for det gale vi har gjort. Jo lenger det får utvikle seg, dess flinkere blir vi til å manipulere med virkeligheten. Samvittigheten kan være svært tilpasningsdyktig. En av våre prester sa det slik at syndsbevisstheten svekkes når Gudsbevisstheten forsvinner. Når vi kommer nærmere Gud, får vi se mer av vår egen tilkortkommenhet. Slapper vi av i vårt gudsforhold, blir det vanskeligere å skrifte.»

VÅRT LAND

15

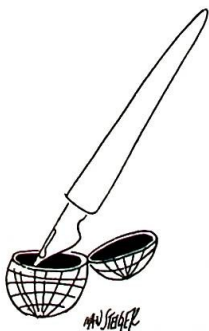
fra Le Pen og hans nasjonalistiske parti, Front National, som ikke viker tilbake for, når det passer, å pynte seg med katolske fjær og appellere til katolske tradisjonister og integrister.

På bakgrunn av fortiden, men også på grunn av Le Pens popularitet, turde en slik grensedragningsvære ganske så påkrevet. Da det ble reist tiltale mot Vichy-politiets generalsekretær, Bousquet, skrev avisen "Présent", som sympatiserer med Den nasjonale front, at "her reises det tiltale mot Vichy-regimet, det vil si det tradisjonelle nasjonale og katolske Frankrike slik det i dag er i ferd med å gjenoppstå i Jean-Marie Le Pens bevegelse". Underforstått: Vichy var intet å skamme seg over.

De katolske biskopene ser annerledes på saken og ber om forlatelse for den offisielle kirkes svikt overfor de franske jøder. "Taushet var regelen og det å ta til orde unntakelsen," sier biskopene om den offisielle kirkes reaksjon på de ulike former for "antisemittiske tiltak" Vichy-regjeringen satte i verk.

Av de ca. 76.000 franske jøder som ble sendt til konsentrasjonsleirene i øst, vendte 2.500 tilbake. "En detalj" har Le Pen kalt holocaust. Ikke rart at han karakteriserer biskopenes *Déclaration de repentance* som skandaløs og unødvendig.

UKJ

Om boken "Himmelbarn – fokus på Fadervår"

Av Kari Leine Balog

Himmelbarn (Verbum Forlag) er en uvanlig bok ettersom boken i sin helhet har Fadervår som tema. Den er også uvanlig ettersom det er en riktig lærd bok som kan leses med stort utbytte av både leg og lærd. Dette er en bok for mange. Enten man allerede er oppslukt av bønnens verden, eller ønsker å bli det, enten man har interesser innen bønn og spiritualitet eller teologi og kulturhistorie, er dette en bok full av historisk innsikt og menneskekunnskap.

Fremstillingen er krydret med sitater fra salmeskatten foruten Peer Gynt, Luthers katekisme, Pontoppidans forklaring, eventyr og folkediktning. Forfatteren starter med et kapittel om hva det er å be. Dette spørsmålet belyses ut fra bibelen, kirkehistorien og psykologien. Det er et spørsmål som aldri kan få noe enkelt svar, og man kan ikke si at Leine Balog besvarer det fullt ut. Det er heller ikke meningen. Hun presenterer en innledning til et stort og vanskelig tema, og som sådan er dette kapitlet både spennende og solid.

Videre følger bibelteologi og jakten på Fadervårs grunntekst. Her kan vi lese om hvordan Matteus og Lukas presenterer Fadervår. Dessuten får vi innblikk i bønnelivet blant jøder på Jesu tid og hos de første kristne.

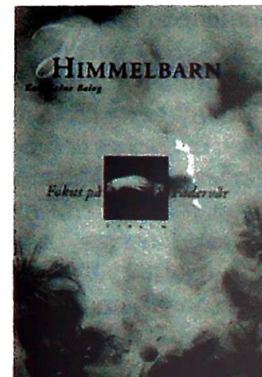
Neste kapittel behandler Fadervår gjennom tidene. Dette er riktig

spennende, og fremstillingen spenner fra Nytestamentlig tid og Didaché via middelalder og reformasjon til norsk folketro og eventyr. Som katolikk kunne man innvende at rosenkransbønnen er noe stemoderlig behandlet, men på den annen side kan man glede seg over at den faktisk er nevnt, og har fått positiv omtale.

De siste tre kapitlene utgjør bokens annen hoveddel. I denne delen gjennomgås Fadervår ledd for ledd. Her beskrives hvordan denne bønne bevegelse mennesker: oppover mot Gud, innover mot en selv og utover mot verden. Her ser leseren hvordan bønne påvirker oss til å rette blikket i disse tre retninger etter tur, og slik lære vår rette relasjon til vår skaper, oss selv og vår neste.

Boka har korte og greie kapitler som hver er forsynt med spørsmål. Dermed er den godt egnet til en studiesirkel i menigheten eller blant venner, eller til meditasjon og ettertanke. God fornøyelse!

Susanne A. Kjekshus Koch
Det kateketiske senter

Paven i Rio

Det er gammelt nytt at pave Johannes Paul var i Rio i begynnelsen av oktober, men det er verd å trekke frem et par punkter. Allerede ved ankomsten rettet paven meget kritiske ord til presidenten om indianernes, de svartes og de landløse arbeidernes kår og om behovet for økonomisk omfordeling: «Sosial og økonomisk urettferdighet er grunnen til konflikter i by og på land og til de mange gatebarn. . . disse forhold er hovedutfordringer for den brasilianske re-

gjeringsen.» sa paven. Som fikk stor pressedekning etter denne sterke åpningen; den politiske høyrefløy anklaget ham for å blande seg inn i Brasils indre anliggender.

Sikkerhetsoppbudet i Rio var det største under noe pavebesøk med 20.000 politi og militære i gatene: «Paven var beskyttet av tre konsentriske sirkler av sikkerhetsfolk,» skriver *The Tablet*. Oppslutningen om besøket var stor: 160.000 ved et møte på Maracana stadion og rundt 2 millioner ved avslutningsmessene.

Pavebesøket kostet erkebispedømmet Rio over 4 millioner pund, men en stor del av summen dekket av gaver fra næringslivet, salg av TV-rettigheter samt souvenirer. Inn-tjeningen ble ikke så stor som håpet, og Rios erkebiskop, kardinal Sales, har appellert til de troende om å bidra til å dekke underskuddet på flere millioner kroner. Før besøket ble samtlige rom i kardinalens residens pusset opp for 17.000 pund, altså nærmere to millioner kroner.

16 Morten Person o.p.: Har nordlendinger bruk for teologi?

Da jeg i januar 1996 flyttet fra Oslo til Bodø, møtte jeg en annen landsdel, selvsagt med mer tungvinte kommunikasjonsforhold enn dem man møter i Oslo sentrum, og andre kirkelige forhold og strukturer enn dem jeg kjenner fra St. Dominikus i Oslo. Som en etterhvert temmelig så urbanisert prest, lurte jeg på hva jeg kunne stille opp med utenfor Oslo 2 og 3, i et sogn som geografisk er uhyre tungvint å betjene. Vi tar oss av den vanlige sognevirkksomheten i Bodø og feirer messe månedlig i Meløy, Brønnøysund, Sandnesjøen, Mo i Rana, Mosjøen og Storfjord i Lofoten. Til orientering kan nevnes at distansen fra Bodø til Brønnøysund er den samme som fra Oslo til Trondheim. Og mellom Bodø og Lofoten ligger Vestfjorden, et av de hardeste havstykkene på hele Norskekysten.

Teologi i Frankrike og i Bodø

Gjennom min utdanning i dominikanerordenen hadde jeg lært minimalt om hva som forlanges for å drive et vanlig sogn, da dominikanerne i Paris-provinsen sjelden gjør nettopp dette. Men under mine studier både i Frankrike og i Sveits hadde jeg også fått med meg en solid pakke med pågangsmot og en overbevisning om at Kirken overalt har bruk for dominikanere. Vi ble ikke akkurat utdannet som misjonærer heller, men mer til å arbeide der troen allerede finnes. "*In medio Ecclesiae*" - (i Kirkens midte) - som det heter i tidlige tekster om den hellige Dominikus og Ordenen... Jo, egentlig var det vel nettopp der det var meningen at de fleste av oss skulle havne.

Jeg er nå verdens nordligste dominikaner. - "Le dominicain le plus septentrional du monde" om man vil ha det i originalversjonen fra ordensprovinsens interne blad *Ut sint unum*. Er jeg dermed langt fra "Kirkens midte"? Vel, det kom-

mer an på om man ser det fra en geografisk eller fra en mer teologiserende synsvinkel.

Sognets virksomhet er merkbart ekspanderende under en driftig sogneprests ledelse. Og - uten å være sjåvinistisk - men med to unge, mobile, norskfødte prester her, har Bodø-området vel egentlig for første gang siden reformasjonen en ordinær geistlig betjening...

Dessuten nyter vi alle godt av de apostoliske dominikanerinnenes innsats. Uten dem kunne vi ikke ha gjort det vi får til, hverken prester eller legfolk.

Den mest kjente av søstrene var Mary Ansgar. Og i mange hjem og offentlige lokaler i og rundt Bodø møter man hennes billedkunst. Hun malte det hun så, med det farvespill som himmelen i Salten har. Det er i skrivende stund november, kjent som en grå måned, og den måned da vintermørket kommer, ikke minst her nord for polarsirkelen. Men på de mange klarværsdager som vi nyter godt av her bortenfor

Svartisen, skinner himmelen i nyanser av blått, rødt, grått og gult, fra det mest brunsvarte oransje til overjordisk vingult. Og dette har hun malt i sine bilder. Jeg som er oppvokst i innlandet, blant granliene og industriområdene på Indre Helgeland, fant til å begynne med denne farvebruken overdreven og litt merkelig. Men nå, etter nesten ett år i Bodø, kan jeg se at hun i sin kunstneriske fremstilling av skaperverket ikke overdrev med fargene.

Dette å gå fra skaperverket via et kunstverk til Skaperen selv er noe som ligger oss nær, her vi lever i mektige naturomgivelser. Denne naturlige teologi visste Mary Ansgar å benytte seg av i sin evangelisering.

Hva er et kristent menneske?

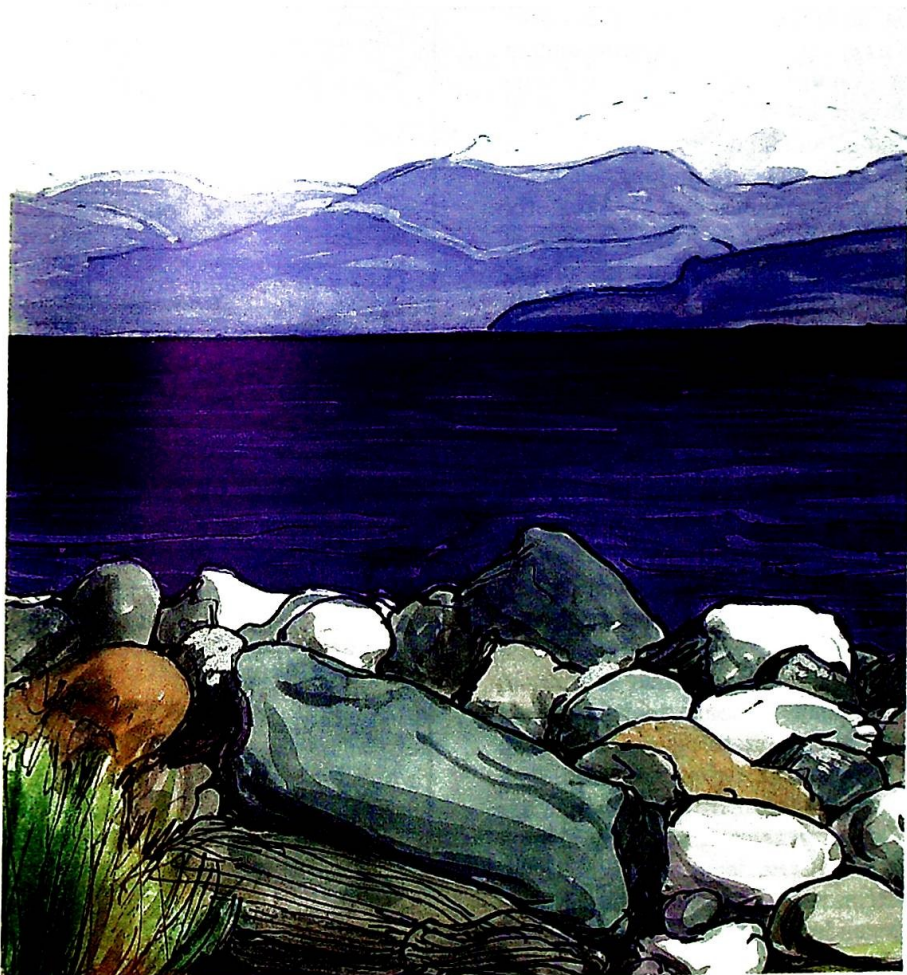
Men kunst kan betraktes som en konkretisering av følelser, og siden menneskene også består av intellekt, hvordan kan vi i vår sammenheng møte Gud med hele oss slik som vi mennesker er? For mennesker er ikke bare sanserfaringer og følelser, vi er også utstyrt med en god porsjon fornuft, for ikke å si intellekt. Noe av det første jeg ble oppmerksom på da jeg kom til Bodø, var at det var flere som fryktet at forkynnelsen nå skulle bli for "intellektuell" - dominikanere har et visst rykte i den henseende. Flere var det som fryktet det, og det viste i grunnen bare at de allerede var godt inne på riktig spor. For hvis man med intellektuell mener at forkynnelsen skal bli elitistisk, kommer man ikke langt i en middelstor norsk by med en katolsk menighet som naturligvis oppviser

Norsk stemme i Rio

Norske Janne Haaland Matlary, dr. philos. og forsker ved universitetet i Oslo, var en av hovedtalerne under Familekongressen som fant sted i forbindelse med pavebesøket i Rio. I sin tale tok hun opp barns, enslige og fattige mødres rettigheter og la spesiell vekt på kravet om sosial velferd for familier, temaer som er kontroversielle i Brasil. Matlary fikk «enorm respons fra publikum og presse. Dette er første gangen i kirkens his-

torie at to kvinner - Mary Ann Glendon fra Harvard og jeg selv - har talt i samme forum som kirkens kardinaler. Dette var spesielt oppsiktsvekkende i denne delen av verden hvor kirken har vært og er veldig klerikal.» Brasils største avis «O Globo» utnevnte kvinnene «til de store stjernene under pavebesøket» og omtalte Haaland Matlarys tale som «den mest applauderte, den mest oppsiktsvekkende og den mest kommenterte» under familiekongressen.

Matlary tok også opp kvinners stilling i TV-intervjuer og knyttet an til pavens kritikk av den store sosiale urettferdigheten i Brasil: «De fattige har samme rett til et menneskeverdig liv som oss. Solidaritet i praksis betyr økonomisk soldaritet.» I en kommentar til abortdebatten i Brasil understreket Matlary at kvinnen må få sosial og økonomisk hjelp, særlig om hun er enslig mor: «Sier man nei til abort, må man si ja til mye annet.»

Utsnitt av Nordlandsbilde av Moder Mary Ansgar (i mangel av ett av hennes mer fargesprakende bilder).

store variasjoner i bakgrunn og prestasjonsmuligheter, i et fylke som aldri har hatt noe teologisk lærested. Det undervises i kristendom på distriktshøyskolen i Alta. Og universitetet i Tromsø tilbyr nå en grunnutdannelse for teologer, men denne er selvsagt ikke akkurat beregnet på katolikker.

Ved elitisme kommer man ganske

fort til å synde mot kjærligheten, og da er det ikke til å unngå at troen perverteres. Dette burde alle kristne vite, ikke bare de som, slik som jeg, har studert klassisk moralteologi og derfor lettere kan klassifisere og forklare menneskenes handlinger og hvordan troens dynamikk er. God morallære er at man ikke virkelig kan tro uten virkelig å

elske. Det gjelder "bare" å sette denne gamle innsikt ut i praksis.

Og ikke minst er det viktig å lære folk at troen ikke er noe som er fremmed for fornuften. Som katolsk prest i Norge, bør man kunne bidra med noe som fyller opp det tomrom som lutherdommen har skapt i sin inngrodde angst for å bruke tanken og fornuften i en religiøs sammenheng. En katolsk teolog hører egentlig hjemme blant Kirkens karismer, og er derfor ganske så nødvendig for å bygge Kirken opp.

En gammel floskel man ofte også her oppe møter, er en beundring for den katolske Kirkes "humanisme". Vi skulle liksom leve etter Grundtvigs ånd og være "menneske først, og så kristen". Og Grundtvig gjorde da også i sin tid et gedigent forsøk på å bygge en bro mellom tro og fornuft i luthersk sammenheng. Som katolikk pleier jeg snarere å forsøke å utbre en forståelse av at man er kristen nettopp av den grunn at man er menneske, og at Kirken lærer at Gud bruker hele mennesket i en prosess som for oss kalles helliggjørelse.

Et godt eksempel som alle voksne kan forstå, finner man faktisk i Den katolske Kirkes katekisme, hvor Tredje hoveddel, *Livet i Kristus*; har en innholdsdisponering som er helt fremmed for den tankeverden som alle nordmenn har fått med seg. I delen om *Livet i Kristus*, behandler man først menneskets verdighet som skapt i Guds bilde, før man går over til å snakke om menneskets frihet, og lidenskapenes moralverdi før man snakker om samvittighetens viktige rolle, før man går over til dydene og deres motsetning

Syndsbekjennelsens hemmelighet

Det norske folk har vanskelig for å sette ord på sine synder. Veien til skriftstolen er lang og ukjent for de fleste. - Dessverre, sier Halvor Norhaug, rektor ved «praktikum» ved Menighetsfakultetet. Han er opptatt av at langt flere trauste nordmenn må oppdage syndsbekjennelsens hemmelighet.

«Vi har enorm toleranse på det vi gjerne kaller våre egne karaktertrekk, men de kan ofte være en kamuflasje for synd. Vi venner oss til baktalelse, hissighet, urettferdighet, uærlighet. Det blir så kontinuerlig til stede i vårt liv at vi ikke lenger registrerer det. . . Det å gå til skrifemål er å sette fingeren på de ømme punktene.»

VÅRT LAND

synden. Annet kapittel behandler det menneskelige samfunn som vi er kalt av Gud til å forholde oss til. Derfor er det en egen artikkel om sosial rettferdighet, før man på siste plass tar for seg rettferdiggjørelsen. Nordmenn er av kultur lutheranere, og er derfor omtrent inngrodd i et helt annet skjema hvor man først snakker om synden, så kommer rettferdiggjørelsen. Menneskets lidenskaper og forstand er totalt formørket, og kan i beste fall brukes i kulturlivet. Hva vi skal tro på, det skal stå i Bibelen. At den katolske Kirke lærer noe annet om mennesket, og at det har konsekvenser for oss også som sosiale personer som lever i fellesskap med andre, dette er noe som folk må opplæres i.

En utfordring til trosmessig bevissthet

Ut fra Norges spesielle religiøse historie, med et heller pessimistisk, luthersk syn på hva mennesket er, med avholdsbevegelse og lavkirkelig pietisme i motsetning til en statlig embedsmannskirke som mange oppfatter som noe hul og åndelig tom, kan vi forstå at møtet med katolisismen for mennesker fra slike miljøer, har blitt følt som en befrielse. Og da ikke bare som en befrielse i trosmessig henseende, men som en utvidelse av hele den personlige åndelige og kulturelle horisont. At vi så ofte har måttet leve med en særegen norsk rødvin- og selskapskatolisisme, eller til og med med en populistisk popkatolisisme, med mer hei og hopp enn det Kirken vanligvis står for i universell sammenheng, kan forklares ut fra nordmenns kulturelle

og åndelige bakgrunn og historie. Kirken er evangeliets representant og skal virke frigjørende. For å sette tingene litt på spissen, kan vi si at evangeliet kan nå frem, om det så er gjennom en bedre middag.

Har nordlendinger så bruk for teologi? Vi har en natur som gjør at besøkende som kommer hit, preges av inntrykkene for resten av livet. Vi har mange matvarer med en spesielt høy kvalitet skapt av forholdene i denne naturen. Alle som har smakt noen av gulrøttene, fyllt av midnattsolens stråler og objekt for landbruksforskning, fra stiftets gård Storfjord i Lofoten, kan bekrefte dette. Og denne mektige naturen med sitt særegne lys er en utfordring for billedkunstnere og fotografer.

Men når folk kommer inn på sin tro og sine innerste tanker, blir de ofte både keitete og rådville. Man kjenner noe i dypet av seg selv som man ikke får satt ord på, man får ikke uttrykt det, fordi man aldri har lært det. Og det man ikke har fått satt navn på, det kan ikke ha noen tjenende eksistens for oss.

Det er menneskenes gudgitte kall å gi tingene navn (se f. eks. 1. Mosebok 2,19), det vil si å søke sannhet både på det indre og det ytre plan. Også troen er en nådegave som mennesket må sette navn på skal den kunne få utvikle seg. Og dette oppdraget er ikke noe som angår bare en elite, dette må hver enkelt sørge for. Og faktisk er det et av dominikanerordenens gamle hovedanliggender å hjelpe til at denne utvikling av trosmessig bevissthet foregår hos alle slags mennesker. ●

Verdenskatekismen - nå også på latin *Verdenskatekismen, som kom på fransk i 1992 (norsk i 1994) foreligger nå også på latin. Denne versjonen skal danne grunnlag for og være referansetekst for oversettelser til andre språk, sier paven. Han understreker at katekismen først og fremst henvender seg til biskopene: Den gir «en sikker referanse og kompetent veiledning når det skal utgis lokale katekismer».*

De ca. 70 detaljene som er endret i forhold til førsteutgaven, kan «utsendes i

Den nordiske bispekonferanse:

Fra hyrdebrev til Vadstena

Et hyrdebrev om "Livets ukrenkelighet" står høyt oppe på Den nordiske bispekonferanses dagsorden, og under konferansens høstmøte nylig la Islands biskop Johannes Gijzen frem et første utkast som grunnlag for det videre arbeidet. Et annet hovedemne var forholdet mellom kirke og stat, og her informerte studierektor Åke Göransson om de forestående endringene på svensk mark: Fra 1. januar år 2000 skal Svenska Kyrkan ikke lenger være en del av staten, men et i juridisk forstand selvstendig trossamfunn. Staten er likevel ikke helt ute av bildet, det nye lovverket inneholder visse innholdsmessige kriterier: den evangelisk-lutherske trosbekjennelse og den episkopale struktur skal bibeholdes; kirken skal ha en demokratisk struktur og være riksdekkende. Det arbeides med å utjevne ulikheter i forhold til landets øvrige trossamfunn, og fra år 2000 kan registrerte trossamfunn, om de ønsker det, få statlig hjelp til å få inn kirkebidrag fra sine medlemmer.

De forestående katolsk-lutherske samtaler om bispeembedet stod også på dagsordenen, og biskop Gerhard Schwenzer er utpekt som observatør ved det første møtet i "Porvoo Contact Group", et forum som skal følge opp "Porvoo-erklæringen" (1996), som åpnet for utstrakt samarbeid mellom lutherske og anglikanske kirker i Norden, Baltikum og Storbritannia. Biskopene rettet også blikket mot årtusenskiftet og det planlagte nordiske stevnet i Vadstena fra 29. juni til 2. juli 2000. Man regner med fra 2000 til 2500 overnattingsgjester og like mange dags-turister. Stevnet som har mottoet "Frykt ikke - Gud er blitt menneske, vil by på masse møter, samtale- og interessegrupper av ulike slag.

Mere nordisk nytt: Nordisk katolsk utviklingshjelp, paraplyorgan for fasteaksjonene i de nordiske land, skal heretter hete "Nordic Caritas' Conference" og i sterkere grad fungere som et samarbeidsorgan mellom de nasjonale Caritas-organisasjoner i Norden.

form av et rettelseshefte» på de 30 språk katekismen er oversatt til, sa kardinal Ratzinger ved presentasjonen av den latinske versjonen. Det er ingen vesentlige endringer i spørsmål som dødsstraff, seksualmoral, synet på homoseksualitet og ansvarlig videregivelse av livet, men det var nødvendig å presisere enkelte ting og foreta noen rettelser, sa Ratzinger. Som understreket at latin «er og blir kirkens offisielle språk og garanterer at vi bevarer våre røtter».

KNA

Strammere om dødsstraff

Den nye latinske versjonen av verdenskatekismen er mer restriktiv i forhold til bruk av dødsstraff enn den franske førsteutgaven, noe særlig USA's biskoper er meget glade for. Biskop Willim Skylstad av Spokane, bispekonferansens talemann i innenrikske anliggender, sier det slik: I mer enn 25 år har den amerikanske bispekonferansen forsøkt å få det kirken sier om dødsstraff, til å henge sammen med hva kirken forøvrig lærer om respekt for livet.

Den nye utgaven avviser ikke kategorisk all bruk av dødsstraff, men tillater den kun hvis det er eneste måte å beskytte andres liv mot urettferdige angrep. «Hvis det finnes ublodige måter» å beskytte disse menneskene på, «skal myndighetene holde seg til dem. Det er bedre for allmennvellet og stemmer bedre overens med menneskets verdighet». Disse kriterier gjør dødsstraff «ytterst sjeldne», om de da overhodet bør forekomme i dag, heter det i katekismen.

KNA

Ingrid Høivik: "At de alle må være ett" - drøm eller virkelighet? 19

Chiara Lubichs bok "At de alle må være ett" (dansk utgave) er en bok en ikke lett blir ferdig med. Det er en utfordrende bok. Utsagt synes den å stille spørsmålet: "Er kjærligheten, den kristne kjærlighet, mulig?"

Som ventet, svarer hun selv bekreftende på spørsmålet. Hun er jo programforpliktet til det: Bevegelsen hun ga støtet til, *Focolare*, valgte Gud, kjærlighetens Gud, som sitt ideal.

Bakgrunnen for at hun og noen venner turde sette seg et så dristig mål, forteller hun selv om: Det er krigens Trient. De er en del unge piker, noen av dem nesten barn, femten år gamle, som måtte se i øynene at den pågående krigen kunne kullkaste alle deres planer for fremtiden. Selv ønsket Chiara å studere filosofi, men så ble veien til studiestedet sperret; en av hennes venninner var forlovet og så frem til å stifte familie og ha mange barn; en tredje å få et vakkert og stilfullt hjem. Men venninnens forlovede kom ikke hjem fra krigen, planen om det stilfulle hjemmet falt også i grus - på samme vis gikk det resten av flokken som fant sammen i tilfluktsrommet mens bombene regnet over dem. Alle hadde de drømmer som ble knust. Tomheten, ødeleggelsen stirret dem i øynene. Så måtte de spørre seg selv og hverandre: "Finnes det noe som holder, når alt omkring deg raser sammen?"

De var alle praktiserende katolikker, hadde vel vært det fra barnsben av. De søkte svar på spørsmålet i det Nytestamentet de bragte med

seg i tilfluktsrommet. Så prøvde de å etterleve det fra dag til dag, uke til uke, hjelp og støttet hverandre med det. De søkte hjelp hos sin biskop, som ga dem sin fulle støtte. Dengang, som senere, har bevegelsen stått i nær kontakt med de kirkelige myndigheter i den lokale kirke de tilhører.

Ordet fenget. Etter noen måneder hadde 500 mennesker i Trient sluttet seg til bevegelsen, og den fortsatte å vokse. I dag er den blitt verdensomspennende og har utløpere inn i de forskjelligste miljøer: katolske, lutherske, anglikanske, ortodokse. Den har inspirert til kall, forteller forfatterinnen, til omvendelser, til større åndelig aktivitet. Hele tiden har den hatt kirken i ryggen. Det, mener forfatterinnen, har vært avgjørende for veksten og stabiliteten.

Chiara Lubich har høstet stor anerkjennelse for det arbeid hun har viet sitt liv til. Hun er blitt tildelt flere priser, bl.a. Templeton-prisen i 1977 og byen Augsburgs fredspris i 1988 for sitt økumeniske arbeid, og hun er æresdoktor ved flere universiteter, bl.a. det katolske universitetet i Lublin, der pave Johannes Paul II i sin tid underviste. Hun har skrevet flere bøker som er oversatt til en rekke språk. Den foreliggende boken kom på dansk i

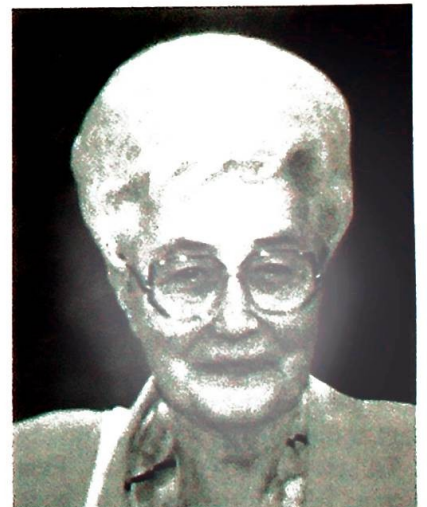
1995, men den italienske originalen kom allerede i 1968.

En barnlig tillitsfullhet synes å ligge til grunn for fremgangen for bevegelsen.

Som sagt: Det er en utfordrende bok, en bok som egger til debatt. Den ender slik: "Fra begyndelsen af vor bevægelse har vi forladt alt for at vælge Gud alene. Når vi lever den spiritualitet som Han har skjænket os, og følger hans vilje, synes det os at dette enestående og ophøjede ideal, som vi valgte blant krigens ruiner, er steget ned og har taget bolig iblandt os: Det er Jesus midt iblant os."

Chiara Lubich:

At de alle må være ett
Hovedpunktene i *Focolare*-bevegelsens spiritualitet og historie
Forlaget Ny Stad 1995

Chiara Lubich, født i Trient i 1920; i 1943 grunnla hun *Focolare*-bevegelsen.

«Troen er et stort rom»

«Jeg har ikke noe imot svar. De leter vi etter hele tiden. Problemet er når predikanter og kristne ledere gir svar som lukker en inne i en verden en ikke gjenkjenner seg i, svar overtatt fra en eldre generasjon som svarte på datidens spørsmål,» sier teologiprofessor Notto Thelle i et intervju med bladet «For Fattig og Rik». Thelle er aktuell på bokmarkedet, igjen, med boken «Hvor høyt må mennesket spørre», der nettopp spørsmålene og undringen står sentralt.

«Noe av problemet med forkynnelsen er at den plasserer oss, forteller hva vi skal tenke, tro og føle, i stedet for å invitere oss inn i et stort landskap. Troen er et stort rom og Bibelen et kjempestort univers hvor vi kan gi oss på vandring og gjøre erfaringer,» sier teologen og forfatteren Thelle. Som fremholder at «når prester og predikanter i embeds medfør skal representere Gud», krever det «en stor nærhet» til det egne liv: «Hvis en ikke er nær bristen i sitt eget liv og sine egne avgrunner, sa vet jeg

ikke om en kan være nær i forkynnelsen heller. Poenget er å tale om troen, Kristus og håpet på en slik måte at folk skjønner at en taler ut fra egen livserfaring. Der det er gjenkjennelse, der skapes det noe,» sier Thelle.

(St. Olavs lesere vil kjenne Notte Thelle som gjesteskribent her i bladet og fra meget positive omtaler av to av hans tidligere bøker, «Hvem kan stoppe vinden» (1991, nå i 4. opplag) og «Ditt ansikt søker jeg» (1993, nå i 4. opplag.)

20 Baby Johannessen: Forbønn - et bindeledd mellom trosfeller

Så lykkelige vi katolikker i Norge egentlig kan være ved å leve i en minoritet! Vi bryr oss! Vi katolikker blir aldri alene eller burde ikke bli det! Der har hver og en av oss en ansvar. Det har jeg lært nå.

Da det ble kjent at jeg var rammet av alvorlig en alvorlig kreftsykdom, må det ha spredt seg som ild i tørt grass. For jeg har fått så utrolig mange henvendelser fra alle som ber for meg, det være seg prester, søstre eller legfolk. Man kan bli hovmodig av mindre! Men man får holde seg selv i ørene. (En venninne spurte muntert om jeg hadde sendt ut et rundskriv!)

Den forbønn som jeg nå føler bærer meg frem, må jo innebære at man til tross for at man oftere enn ofte har følt seg utilstrekkelig og uverdigg og ikke så lite «kontroversiell» i forhold til det konforme i Kirken, må ha nådd frem i skrift og tale. Og at man i samvær med trosfeller kan ha streifet litt ved noen av hjertene. (At jeg har et vidt og bredt kontaktnett i kirken, er ingen hemmelighet.)

Forbønnen bærer meg frem

Forbønnen - fra den ene og de mange i kommunitet - gir meg en enorm styrke i en, ganske enkelt sagt, tøff tid.

Takket være en eneste liten setning fra min sogneprest og gode venn, pater Jo Neve, klarte jeg heldigvis fra første stund å fortrenge redselen og tenke rasjonelt: Han sa:

«Se på dette som en vanlig sykdom.» (Da var riktignok *omfanget* av kreftsykdommen ennå ikke kjent.) Det er selvsagt ikke lett for noen å se på en alvorlig kreftsykdom som «vanlig». Men jeg grep tanken Jo Neve ga meg og funderte videre, og kom snart frem til at det er en del av «kjødet» - kroppen - som er angrepet, men ikke min ånd og sjel og tanke. Mitt menneskelige «jeg» er altså intakt. Jeg må også i full bevissthet kunne se døden i øynene. Som troende vet vi hva livssyklusen innebærer, og vi bærer med oss det kristne håp. Guds vilje skjer i våre liv, men vi må også hjelpe til selv - med den vilje vi har fått.

Et nytt perspektiv

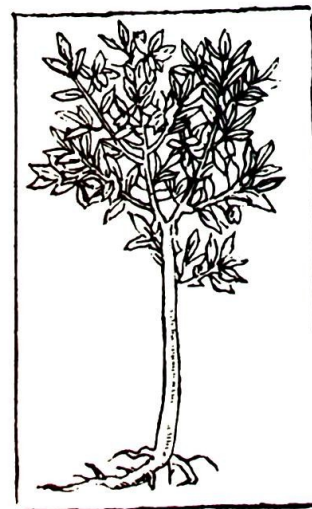
All forbønnen gir meg en følelse av å bli båret frem av en hærske skytsengler som loser min fot og mitt sinn. Den omtanke som ligger i forbønnen, er blitt et *imperativ* for meg. Ikke bare for fremtiden, når jeg blir frisk (!), men også *nå*, der jeg på min daglige tur til Radiumhospitalet får ny innsikt både medisinsk og menneskelig.

Personalet på Radiumhospitalet gjør en stor yrkesmessig innsats, uten alltid å få så mye *smilende*

takk tilbake sånn til daglig. Det er ikke direkte optimisme som preger pasientene, selv når det er klart at de snart er friske eller sykdommen er bevist helbredelig. Kreft har fått et stempel på seg, og for mange føles Radiumhospitalet som dødens forgård. Mange har heller ikke det nettverk bak seg som skal gi indre harmoni og trygghet.

For meg har sykdommen gitt et nytt perspektiv til min katolske tro takket være forbønnen. De legene og sykepleierne som forbauses over min livstro og mitt gode humør, - de vet hvor syk jeg er - kjenner etter hvert årsaken og sier: «Det er tydelig at du har en styrke i din tro.» Jeg får raskt frem at min tro og fromhet er det nok så som så med. Det er fromme nonner, prester og legfolk som ber for meg, og *det* forplikter.

Det vitnesbyrdet våger jeg å gi. I møtet med Radiumhospitalet og alt hva det innebærer, føler jeg meg nå som en krysning mellom en katolsk

Den kristne familie

«De 17 familiene som var spesialinvitert til Familekongressen i Rio for å 'vitne', reflekterte de hovedtemaer som lå organisatorene, Det pavelige råd for familien og erkebiskop Sales av Rio, særlig på hjertet: abort og barnerike familier», skriver *The Tablet*. Ett av vitnene var Beretta Molla hvis mor ble saligkåret fordi hun under et vanskelig svangerskap satte den ufødte datterens liv over sitt eget. Et annet var et spansk ektepar med sekslinger: De hadde

*motsatt seg legenes råd om å fjerne et par av fostrene. Et tredje vitne: et belgisk ektepar med ti adoptivbarn i tillegg til ni «egne». «Imponerende inntil til det heroiske,» noterer *The Tablet*, men noe fjernt fra hverdagen til millioner av familier som sliter med andre problemer, som ekstrem fattigdom.*

I et åpent brev til paven kaller den brasilianske teologen Frei Betto o.p. «den monogame, patriarkalske, hvite familie én modell blant mange. Hvilken modell er den

kristne? Min venn Dora, fra et lutfattig strøk i Sao Paolo, ble slått hver dag av sin alkoholiker-ektemann. Nå prøver hun å få orden på sitt følelsesliv sammen med Luiz. Fortjener de å kalles en familie? Og hvorfor nektes de adgang til nattverdsbordet? Tror du Gud i sin godhet nekter dem det sakrament som dypest uttrykker medlidenheten? Og mine venner Renate og Lucio som lever sammen i et kjærlig fellesskap - er de, i øynene til Ham som er kjærlighetens Far, en familie?»

fornuftsteolog og en glad Frelses-soldat, dog uten gitar! Jeg ser og føler all lidelsen omkring meg. (Mine egne smerter og sykdomskriser henlegges til stille timer i avsondrethet.)

Det gjelder å tenke fremover

En alvorlig sykdom skaper alltid ettertanke hos den rammede og de nærmeste. For meg inngår vårt kirkelige fellesskap også blant "de nærmeste". Nå gjennomgår jeg på en måte min katarsis, som forhåpentligvis fører til ydmykhet, tålmodighet og større visdom og mer omsorgsfølelse og pastoral holdning.

En slik katarsis betyr selvfølgelig *ikke* at man som katolikk slutter å tenke. Jeg har til hensikt å fortsette å holde meg orientert om all fornyelse i Kirken, teologisk og kirkehistorisk, og jeg vil fortsatt ha min kritiske holdning til mangt som skjer i vår strukturerte kirke. Jeg har i disse dager gitt meg selv et motto, som jeg finner brukbart for min katolske fremtid, og som bygger på erfaring fra over 30 år som aktiv katolikk: "Troens fundament JA - regelbestemt konformitetet NEI. Vår kirkes universalitet bærer mangfoldets sannhet i seg."

Når jeg er i mitt private kapell for å samle meg, våger jeg ikke å be direkte om egen helbredelse. Min tro må være *hel* nå, så jeg sier: "Skje *Din* vilje!"

Men - en "omvei" har jeg funnet: "Herre, se ikke på mine synder, lytt til din kirkes, dine troendes - bønn."

Vår Herre skjønner hva jeg mener - vi er i dialog. ●

Om tidebønnen:

Kirkens bønn

Mens byene ennå sover på sitt feberleie
og landsbyene synker dumpt
i markenes dunster,
mens dyrene ennå ikke har rørt seg
og Herrens ensomhet leirer seg over jorden,
da løfter du din stemme i skyggene
som ånden hever seg av det blinde stoff.
Du ryster drømmespinnets av dine lemmer,
og kjemper i mørket med timenes gru.
For nattens synder er som giftige dunster,
og vesnenes søvn er som dødens tyngsel:
Ingen vet om det atter blir dag.
Men du tenner din sjel, så den iler forut
for morgenrøden, lik håpets stråle.
Du faller ned for din Herre, før duggen faller.
Du åpner ditt hjerte for ham i lovsang
før lerkene stiger,
du jager bort all frykt med jubel
til din skapers pris.
Du tvetter jordens åsyn i dine sanger,
du bader det i din bønn til det er ganske rent!
Du vender det mot Herren som et nytt åsyn.
Og Herren brytter frem av sin ensomhet
og tar deg imot med lysets armer -
da våkner jorden i hans nåde.

Gertrud von Le Fort (1876-1971)

Oversatt av Ørnulf Ranheimsæter
(Fra Bønneboken)

A / S NORSKE SHELL

Leverandør av oljeprodukter til de fleste katolske institusjoner.

BESTILLING 22 66 59 00 – SERVICE 22 66 58 60 – 22 66 58 61

Vennligst meld
adresseforandring
til

St.Olavs ekspedisjon,
Akersvn. 5, 0177 Oslo
tel.: 22 20 72 26

22 Liturgisk kalender

NOVEMBER

(Norske Tidebønner - uke 4)

- SØN 16 33. SØNDAG I DET
ALMINNELIGE KIRKEÅR. Dan
12,1-3; Hebr 10,11-14.18; Mark
13,24-32
- Man 17 Den hl. Elisabeth av Ungarn. 1
Mak 1,11-16.43-45.57-60.65-67;
Luk 18,35-43
- Tir 18 (Vigselsfesten for Peters og
Paulus' basilikaer i Roma)
2 Mak 6,18-31; Luk 19,1-10
- Ons 19 2 Mak 7,1.20-31; Luk 19,11-28
- Tor 20 1 Mak 2,15-29; Luk 19,41-44
- Fre 21 Jomfru Marias fremstilling i
Templet. 1 Mak 4,36-37.52-59;
Luk 19,45-48
- Lør 22 Den hl. Cecilia. 1 Mak 6,1-13;
Luk 20,27-40
(Norske Tidebønner - uke 1)
- SØN 23 KRISTI KONGEFEST.
Dan 7,13-14; Åp 1,5-8; Joh
18,33b-37
- Man 24 Den hellige Andreas Dung-Lac og
ledsagere - de vietnamesiske
martyrer. Dan 1,1-6.8-20; Luk
21,1-4
- Tir 25 Dan 2,31-45; Luk 21,5-11
- Ons 26 Dan 5,1-6.13-14.16-17.23-28;
Luk 21,12-19
- Tor 27 Dan 6,12-27; Luk 21,20-28
- Fre 28 Dan 7,2-14; Luk 21,29-33
- Lør 29 Dan 7,15-27; Luk 21,34-36
(Norske Tidebønner - uke 1)
- SØN 30 1. SØNDAG I
ADVENTSTIDEN. Jer 3,14-16;
1 Tess 3,12-4,2;
Luk 21,25-28.34-36

DESEMBER

- Man 1 Jes 2,1-5; Matt 8,5-11
- Tir 2 Jes 11,1-10; Luk 10,21-24
- Ons 3 Den hl. Frans Xavier.
Jes 25,6-10a; Matt 15,29-37
- Tor 4 (Den hl. Johannes av Damaskus)
Jes 26,1-6; Matt 7,21.24-27
- Fre 5 Jes 29,17-24; Matt 9,27-31
- Lør 6 (Den hl. Nikolas)
Jes 30,19-21.23-26;
Matt 9,35 - 1.6-8
(Norske Tidebønner - uke 2)
- SØN 7 2. SØNDAG I
ADVENTSTIDEN. Bar 5,1-9; Fil
1,4-6.8-11; Luk 1,3-6
- Man 8 JOMFRU MARIAS
UPLETTEDE UNNFANGELSE.
1 Mos 3,9-15.20; Ef 1,3-6.11-12;
Luk 1,26-28
- Tir 9 Jes 40,1-11; Matt 18,12-14
- Ons 10 Jes 40,25-31; Matt 11,28-30
- Tor 11 (Den hl. Damasus I) Jes 41,13-20;
Matt 11,11-15
- Fre 12 (Den hl. Johanna Fransiska av
Chantal) Jes 48,17-19;
Matt 11,16-19
- Lør 13 Den hl. Lucia. Sir 48,1-4.9-11;
Matt 17,10-13
(Norske Tidebønner - uke 3)
- SØN 14 3. SØNDAG I
ADVENTSTIDEN. Sef 3,14-18a;
Fil 4,4-7;
Luk 3,10-18
- Man 15 4 Mos 24,2-7.15-17a;
Matt 21,23-27
- Tir 16 Sef 3,1-2.9-13; Matt 21,28-32
- Ons 17 1. Mos 49,2.8-10; Matt 1,1-17
- Tor 18 Jer 23,5-8; Matt 1,18-24

KUNSTINDUSTRIMUSEET

ST. OLAVSGT. 1, TLF 22 03 65 40

Arvesølvet
norsk sølv i tusen år

tirsdag 11-19, onsdag-fredag 11-15.
lørdag-søndag 12-16

<http://rembrandt.uib.no/arvesolv>

St. Hallvard kirke søker organist og korleder

St. Hallvard kirke i Oslo søker
organist og korleder i 1/3
stilling.
Det kreves god kjennskap til
katolsk kirkemusikk og liturgisk
praksis.

Organisten vil få ansvar for å
bygge opp, lede og holde
korøvelser for kirkekoret.
Ønskelig med medlemskap i
Den katolske kirke.
Lønn etter avtale.
Eventuelle spørsmål kan rettes
til St. Hallvard kirke v/ sr. Beate
Grevenkamp, tlf. 22 67 23 83.
Skriftlig søknad m/ kopi av
attester og vitnemål sendes
St. Hallvard kirke,
P.b. 2862 Tøyen, 0608 Oslo.
Søknadsfrist: 15.12.97.

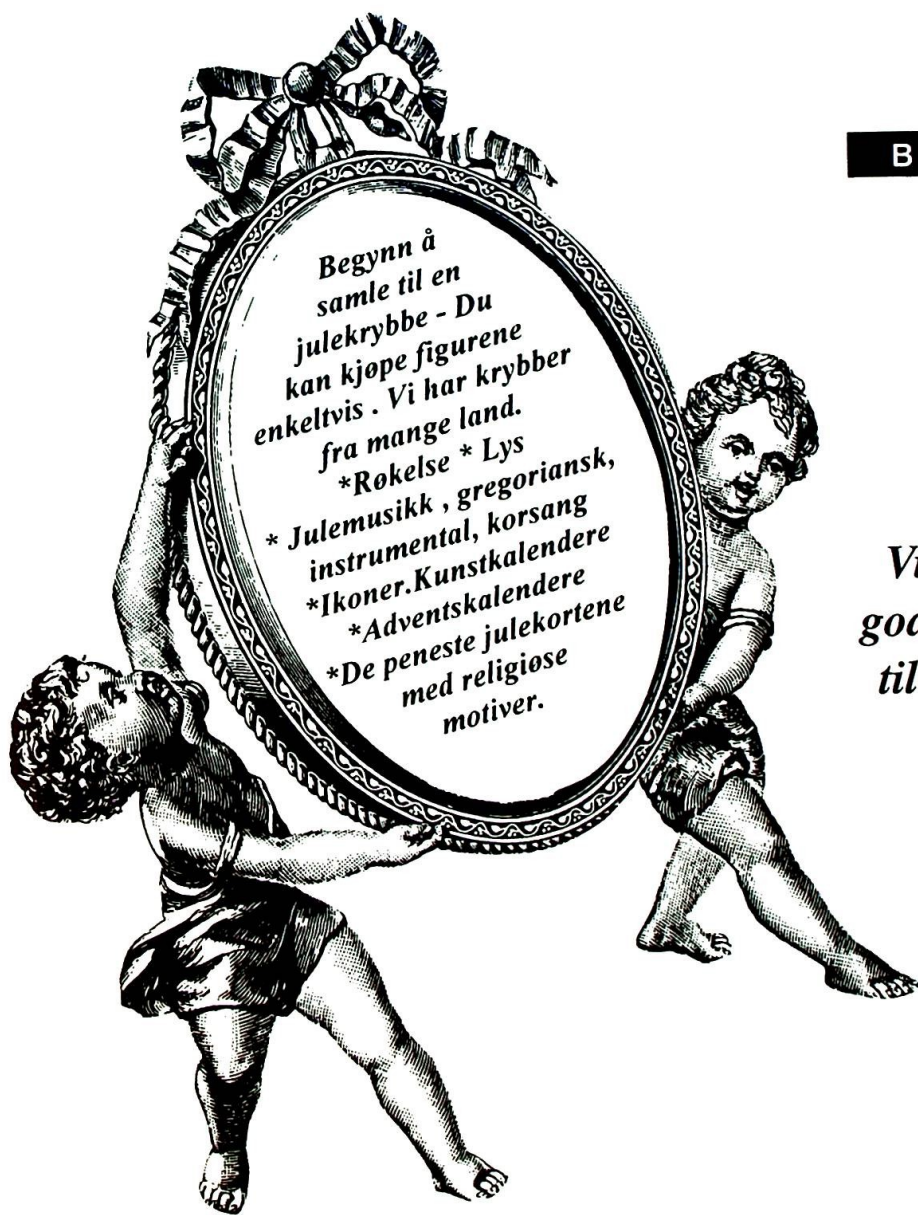
Bønnens apostolat i desember:

For gatebarna og for alle forlatte
og mishandlede barn.

At legfolket i Sør-Amerika
må våge å satse på misjonstjeneste

Ansvarshavende redaktør: Unni Klepper Joynt
Faste medarbeidere:
Olav Egil Aune Albert Raulin o.p.
Liv Greni Gunnell Vallquist
Bernt Eidsvig
ISSN 0802-6726

Akersveien 14, 0177 Oslo
Redaksjon: Tlf. 22 20 72 48
Ekspedisjon: Tlf. 22 20 72 26
Årsabonnement (Norge): kr. 210,—
Øvrige europeiske land: kr. 220,—
Andre verdensdeler: kr. 230,—
Annonser 19 dager før utgivelsesdagen.
Bankgiro 6022.20.13073. Postgiro 0807 2046480

Begynn å
samle til en
julekrybbe - Du
kan kjøpe figurene
enkeltvis. Vi har krybber
fra mange land.
*Røkelse * Lys
* Julemusikk, gregoriansk,
instrumental, korsang
*Ikoner. Kunstkalendere
*Adventskalendere
*De peneste julekortene
med religiøse
motiver.

**St.
OLAV**

BOKHANDEL

AKERSVEIEN 14
0177 OSLO
TLF.: 22 20 72 48
FAX: 22 36 02 63

*Vi har også mange
gode litterære forslag
til julegaver eller til
egen nytelse.*

ÅPNINGSTIDER:
10-17 (10-14)
24.11- 23.12:
9-18 (9-15)
Julaften: 9-13

Blikk
på tiden

Er det noen der ute?

Fascinerende bilder av romskipet Pathfinders robot på forskerferd på planeten Mars flimret over TV-skjermen i sommer. Men er det liv - intelligent liv - der ute? På aggressivt UFO-hold og i TVs "Ex-files" (for ikke å snakke om den lille amerikanske sekten der medlemmene for en tid siden tok livet av seg for å bli hentet av en bemannet - eller skal vi heller si 'betjent' - komet til et bedre liv et sted i rommet), er man sikker i sin sak. Men ennå har ingen fremlagt troverdig bevis for at noen faktisk er "kommet over fatkanten" som det het i en revyvisse årtier tilbake, da UFO-er het flyvende tallerkener og ble observert her hjemme av ellers troverdige travere på tyttebærtur.

Men altså: Om det skulle være liv der ute, hva så? Man kan, mener Christopher Moss, jesuitt og forsker ved Cambridges Institute for Astronomy, se serien med ubemannede ferder til Mars som forsøk på å verifisere den hypotese som nå er akseptert av mange forskere: "at evolusjon av livet er integral med konstitueringen av universet". Og hvis man kan vise at liv har utviklet seg på Mars, "vil det uten tvil bidra til å gjøre tanken om at liv er vanlig i hele universet, og at det utvikler seg alle steder der forholdene er gunstige, troverdig." Sier Moss. Som samtidig understreker at én ting er de "kjemiske reaksjoner" som skal til for at liv skal kunne utvikle seg, en ganske annen er hvordan "bevisstheten"

kommer inn i bildet. Og forholdet mellom kjemien og bevisstheten er, i hvert fall foreløpig, et helt og holdent uløst mysterium, sier Moss.

Men altså: Dersom det er er noen der ute, hva så med oss mennesker, med "skapningens krone"? For ikke å snakke om Bibelen! "Hvis mennesket ikke er det største, edleste og viktigste av alt det skapte, det som alt det andre står i forhold til, da har de som skrev Bibelen gitt en totalt misvisende fremstilling av menneskets forhold til Gud og universet," skrev en bekymret teolog tidlig i vårt århundre. Han taler nok på vegne av mange. Pater Kenneth Delano, i boken "Many Worlds, One God", deler imidlertid ikke slike teologiske bekymringer. For, mener Delano, "den som har en tilstrekkelig romslig oppfatning av storheten i Guds skaperverk, av menneskets ydmyke stilling i universet og av den grenseløse kjærlighet og omsorg Gud har for de skapninger han har gitt intelligensens gave, bør ikke være engstelig for å utforske implikasjonene ved evt. intelligens også ute i verdensrommet." Og til den som måtte innvende at Bibelen, Åpenbaringen selv, intet sier om liv på andre planeter, svarer Delano at Gud ikke trengte å avsløre evt. utenomjordiske vesener i Bibelen, fordi en slik avsløring ikke tjente noen moralsk hensikt.

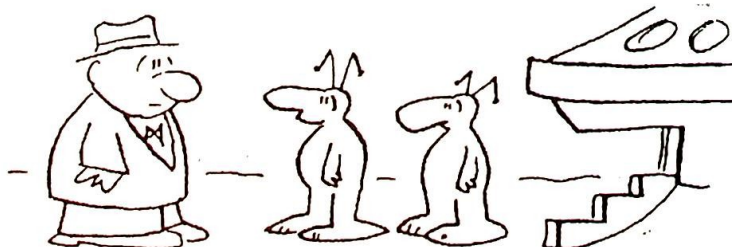
Theodore Hesburgh, teolog og tidligere president ved Notre Dame-universitetet i Indiana, tenker i lign-

ende tankebaner: at det å lete etter "extraterrestrial intelligence" ikke er uforenlig med teologien. Det er vel snarere slik, mener Hesburgh, at denslags søken "også er en søken etter å lære Gud bedre å kjenne og forstå Ham gjennom hans gjerninger, særlig de gjerninger som best speiler Ham selv. Å finne andre enn oss selv, betyr å lære Ham bedre å kjenne". Ord som, etter vår ringe begripelse, henger bedre på greip enn tanker forskeren Carl Sagan har gitt uttrykk for: at det første "budskap" fra en evt. "extraterrestrial sivilisation" vil være en detaljert oppskrift for hvordan vi skal vri oss ut av den teknologiske katastrofen vi har viklet oss inn i. Han er langt fra alene om å vente frelse fra sfærene - bokstavelig talt.

En trøst til slutt for den som - uberoligende teologiske argumenter til tross - synes tanken på at det "er noen der ute", ikke er særlig tiltalende. Og her vender vi tilbake til våre venn Moss: "Vår nåværende uvitenhetstilstand," sier forskeren Moss, "tilsier at enhver tilnærming til spørsmålet om intelligente vesener der ute i verdensrommet er ren og skjær spekulasjon." Men, tilføyer han: "Om vi likevel skulle nærme oss dette spørsmålet, er det klokt å holde seg til pater Hesburghs kommentar."

Tanker å ta med når vi retter oss - og blikket - mot vinterhimlens stjernetaker?

Observatoria

"Nei, dessverre - og vi som hadde håpet dere kunne gi oss råd om hvordan vi skal få slutt på krig og fattigdom på vår planet!"